

Pierre Broué

Den ungerska revolutionens arbetarråd 1956

Källa: Dokument nr 5 från Organisation Communiste Internationaliste (OCI) [1976]
Troligen skrivet i början av 1957.

Översättning (från franska): *Marianne Schellin*

Innehåll

Revolution i Budapest	1
Frihetskämpar och arbetarråd	7
Dagar av oberoende	16
Dubbelmakten	26
Nederlag och seger	39
Kronologi	45

Mera om Ungern på marxistarkivet:

Peter Fryer: [Ungersk tragedi](#)

Sture Källberg: [Uppror – Budapest 1956](#)

Se även: [Artiklar om Ungern](#)

Revolution i Budapest

Den 20 och 21 oktober mobiliserade sig de polska arbetarna i sina fabriker, redo att göra motstånd mot det militära ryska hotet. Den 21:a på kvällen proklamerar Radio Warszawa segern för ”oktobervåren”. Moskva ger upp. Deras gauleiter (partipamp) Rokossovskij avsätts från politbyrån, och veteranen Gomulka, som kastats i fängelse av Stalin, blir generalsekreterare. De polska arbetarna firar med glädje sin seger.

De ungerska arbetarna och ungdomarna i Ungern får höra talas om nyheten. De har kämpat i månader. De intellektuella är de som först tagit till orda: De har utropat konstens frihet och inför det entusiastiska ekot som de mött, har de talat om frihet helt enkelt. Och ungdomen har gett dem bifall. Den kommunistiska författaren Gyula Háy förklarade:

”Det är inte jag som har drivit på ungdomen mot friheten, det är de som har drivit på mig...Jag kritiserade byråkratins excesser, deras privilegier, det förvridna, och ju längre jag gick desto mer kände jag mig förd fram av en våg av känslsamhet och medkänsla...Det kom emot oss författare en önskan till oemotståndlig frihet.”¹

De kommunistiska författarna formulerade ungdomarnas krav. ”Bort med polis- och byråkratstaten”, proklamerade Tibor Déry². Gyula Hajdu, en 74-årig militant kommunist som varit aktiv i 50 år, skickade byråkraterna till skampålen med:

”Hur ska de styrande kommunisterna kunna veta vad som händer? De bebländar sig aldrig med arbetare och vanliga människor, de träffar dem aldrig på bussen, för de har var och en sin egen bil, de möts inte i affären eller på marknaden, ty de har sina speciella affärer, de möts inte på sjukhuset, för de har sina egna sanatorier.”³

Den unga journalisten Judith Mariássy svarar stolt byråkraterna som näpst henne:

”Skäms gör man inte över att tala om dessa lyxaffärer och dessa hus omgärdade av taggtråd. Skammen finns i att affärerna och villorna existerar. Avskaffa privilegierna och därmed talar vi inte mer om detta.”⁴

I Petöficirkeln, en diskussionstribunal skapad i slutet av 1955 av ungdomsorganisationen (DISZ), tillät stora debatter för att offentligt föra fram de politiska problem som upprörde alla ungrare och särskilt ungdomarna, genom att använda SUKP:s 20:e kongress, där Chrusjtjov lade fram sin (ökända ”hemliga rapport” 23 februari 1956: en debatt om den marxistiska ekonomin i mars, om den historiska vetenskapen, den marxistiska filosofin i maj och juni, möte mellan de unga och de gamla illegala militanta kommunisterna, utsläppta i mängder från Rákosis Stalinfångelser den 18 juni, debatter om pressen och informationsutbudet den 28 juni....drog till sig tusentals deltagare. I många av dessa debatter visade bara själva mötet mellan ursprungliga militanter, generationer och olika erfarenheter, den sociala verkligheten, lögnen med den låtsade stalinistiska socialismen. Mme Lászlo Rajk, som nyss blivit återupprättad, änka till en ledande kommunist som blev mördad 1949 som Titoanhängare och ”imperialistagent” i en process skapad av Rákosi på Stalins order, pekade den 18 juni finger åt byråkraterna i tribunalen, genom att skrika:

”Inte nog med att ni har mördat min man, utan ni har också dödat all anständighet i det här landet. Ni har grundligt förstört Ungerns politiska, ekonomiska liv och moral. Man kan inte återupprätta mördare: man måste straffa dem!”

Tiotusentals militanter och unga ska upprepade gånger ha skanderat: ”De styrande måste gå”,

¹ Intervju citerad av Bondy. *Demain*, 8 novembre.

² *New York Times*, 2 juli 1956.

³ *New York Times*, 1 juli 1956.

⁴ *Irodalmi Ujság*, 18 augusti 1956.

som ett eko efter Gyula Haydu. För de intellektuella, för kommunisterna som höll Petöficirkeln igång är det en man som symboliserar den förändrade politiken, ”reformerings” av partiet: Imre Nagy, partiveteran länge Sovjet-trogen men lierad med ”Bucharin-tendensen”, som sedan hans korta maktinnehav under 1953, kristalliserar sig i partiet och i allt vidare cirklar, utgör hoppet hos Rákosis motståndare. För filosofen György Lukács, och för de som väcker rörelsen som kallas ”liberalkommunistisk” eller ”nationalkommunistisk”, för de kommunisterna som fängslats för titoism under Stalins tid och nyligen återupprättats, János Kádár och Geza Losonczy, och för alla de unga som har förtroende för dem, handlar det om att förändra partiets riktning, att ersätta Imre Nagys och Rákosi-Gerös riktning, och det kommer att äntligen bli möjligt att verkligen marschera mot den riktiga socialismen, alltså göra sig av med stalinismens ok.

”Avstaliniseringen” mångdubblade hoppet. Den har tillåtit dem att uttrycka sig öppet. Men resultaten blev magra. Rákosi försvann, men Gerö fortsätter vara förste sekreterare i partiet, Gerö, en GPU-man⁵. Visserligen återupprättades Rajk, men av sina mördare som bar hans kista på sina axlar. Déry och Tardes uteslöts ur partiet 30 juni 1956, strax efter Chrusjtjov-rapporten. Den olycksbådande Farkas och hans son, ”torturaren”, befinner sig i frihet. Idag har Gerö begett sig till Belgrad. Han har gett sig iväg för att be Tito om ett avstaliniseringscertifikat. ”Titoisten” Kádár följde med. Det var inte den sortens avstalinisering som de unga och deras talesmän, de kommunistiska författarna, ville ha. De ville ha en verklig avstalinisering. De ville få ett slut på polis- och byråkratstyret. De visste, sen en tid tillbaka, att de hade arbetarna på sin sida, mer trögstartade, men å andra sidan fortsätter de till slutet.

I *Irodalmi Ujság*, författarfackets tidning, har svarvaren Pál László deklarerat i 40 000 Csepelarbeters namn:

”Tills nu har vi inte sagt ett ord. Vi har under dessa tragiska tider lärt oss att vara tysta och tassat fram. Tidigare blev arbetaren straffad för minsta förseelse och förlorade sitt dagliga bröd... Efter den 20:e kongressen har dörrarna stått öppna. Men tills nu har man inte talat om andra än småtjuvarna. Vi frågar oss om tiden inte är inne för att kasta allt ljus på de verkligt skyldiga. Vi vill veta sanningen. Vi törstar inte efter blod, utan sanning. Var lugna för att vi kommer att söka den.”⁶

På så sätt stod arbetarna med sin lugna styrka bakom de intellektuellas agitation. Csepel ställde på så sätt borgen för *Irodalmi Ujság*, som Zeranfabriken gjorde för *Po Prostu* i Warszawa. I Warszawa blev detta samarbete avgörande för att segern uppnåddes. Men i Budapest, hade vi Gerö: bakom Gerö hans säkerhetspolis, AVH, och byråkraterna i Kreml som drar i trådarna. De har bara drabbats av ett första nederlag och är än en gång redo till brott, inför en andra revolutionär seger som genast skulle ge dem dödsstöten.

Den 21 och 22 oktober

Den 21 höll studenterna i Budapests Tekniska universitet en samling. Som i Warszawa var tekniska högskolans studenter de mest medvetna i den revolutionära rörelsen. De utropade pressfrihet, avskaffandet av dödsstraffet, bort med de obligatoriska kurserna om ”marxismen”, ställa Farkas inför rätta. Som deras kamrater i Szeged som dessutom krävde begränsningar av höga löner för byråkraterna, hotade de med att låta deras program stödjas av gatumanifestationer, om de inte får igenom sina krav.⁷

I industristaden Győr hålls ett möte som Kommunistpartiets (KP) ungerska lokala tidning beskriver som den ”första helt fria allmänna debatten”. Gyula Háy citerar de kinesiska och

⁵ GPU: den ryska politiska polisen, blev officiellt vid denna epok NKVD, idag KGB.

⁶ *Irodalmi Ujság*, 30 juni 1956.

⁷ *New York Times*, 22 oktober 1956

jugoslaviska exemplen och ”kräver bort med sovjetiska baser” i Ungern, som en självklar del av en oberoende politik. Han bekräftar att pressen styrs på ett ”odugligt sätt” och beskriver uteslutningen av Déry och Tardes som ett sätt att skrämna folk för att kunna förbereda nya åtgärder mot själva Imre Nagy. 2000 personer håller med.⁸

Den 22:a håller studenter från Tekniska universitetet ett möte på Lóránd Eötvös-universitetet. Dagarna innan har mötena på Tekniska universitetet i Warszawa varit revolutionens hjärta. Det var dit som revolutionärerna från Zeran kom för att tala. Det var där som den revolutionära ungdomen från Warszawa framförde sitt stöd till Gomulka. De unga ungrarna, som samlades på Budapests Tekniska universitet, var sugna på att spela samma roll. Mötet blev feberfyllt. Bland talarna var det en man lade märke till, en äldre student, Jozsef Szilágyi, en av Imre Nagys gamla kommunistvänner. Han och de övriga talarna krävde Imre Nagy åter till makten, och fick medhåll, ty de unga ungrarna ville ha ”sin” Gomulka. Målet för den ungerska ungdomen är ”ett verkligt oberoende socialistiskt samhälle”: Det tänker de genomföra genom att förändra sitt partis riktning i enlighet med deras krav. De omedelbara målen bestämdes i ett 16-punkts program (resolution) – Ungdomens 16 punkter – som förstärktes genom att täcka hela den ungerska nationens omedelbara krav.

1. Vi kräver omedelbart tillbakadragande av de sovjetiska trupperna från Ungern i enlighet med fredsfördraget (från 1947, mellan Sovjetunionen och Ungern).
2. Vi kräver hemliga val av nya partiledare på alla nivåer, från botten till toppen, så att dessa kan sammankalla en partikongress så snart som möjligt för att välja en ny centralkommitté.
3. Vi kräver bildandet av en regering under ledning av kamrat Imre Nagy och som blir befriad från alla kriminella ledare från Stalin-Rákosi perioden.
4. Vi kräver öppen debatt om Farkas-affären, vilka innefattar Mihály och hans medlöpare. Likaså att Mátyás Rákosi skall återvända till vårt land för att ställas till svars i folkets domstol, som den huvudansvarige för landets konkurs och för alla brott som nyligen begåtts.
5. Vi kräver allmänna hemliga val, med deltagande av flera partier, till en ny nationalförsamling. Vi kräver garanterad strejkrätt för arbetarna.
6. Vi kräver en nyordning och revidering av de kulturella, ekonomiska och politiska jugoslavisk-ungerska och sovjet-ungerska relationerna, baserad på en ömsesidig icke-inblandning i inrikespolitiken och en total ekonomisk och politisk jämlikhet.
7. Vi kräver en omorganisation av hela det ungerska ekonomiska livet med deltagande av våra specialister. Vi kräver en omorganisation av hela vårt ekonomiska system baserad på en plan som gagnar vårt folks vitala intressen och våra nationella resurser.
8. Vi kräver att utrikeshandelsfördragen offentliggörs och de faktiska uppgifterna om krigsskador. Vi kräver en offentlig och total redovisning när det gäller de ryska koncessionerna vid exploatering och lagring av uran i vårt land. Vi kräver att Ungern fritt kan sätta, i hårdvaluta, försäljningspriset på sitt uran, baserat på världsmarknadspriset.
9. Vi kräver en total förändring av reglerna för industriarbetare, krav på återställande av de intellektuellas och kroppsarbetarnas löner. Arbetarna vill fastställa en minimilön.
10. Vi kräver en organisation på nya grunder av förvaltningen för de obligatoriska leveranserna och ett rationellt utnyttjande av jordbruksprodukter. Vi kräver ett jämlikhetsfördrag för de enskilda lantarbetarna.

---

⁸ *Ibidem*, 23 oktober 1956

11. Vi kräver en granskning av alla ekonomiska och politiska processer inför verkligt oberoende domstolar och en upprättelse för de oskyldigt dömda. Vi kräver omedelbar förflyttning till hemlandet av de invånare och fängslade som blivit förda till Ryssland, inklusive dömda.
12. Vi kräver en fri radio, en totalt fri press, yttrandefrihet, opinion och utgivning av en ny dagstidning, organ för MEFESZ (den oberoende studentorganisationen, som just hade rekonstituerat sig).
13. Vi kräver att den stalinstaty, som är symbolen för det politiska förtrycket och för den stalinistiska diktaturen, måste rivs ner så fort som möjligt och att man där istället sätter upp ett minnesmonument över martyrer och hjältar från frihetskampen 1848-1849.
14. Istället för de utmärkelser som är helt främmande för det ungerska folket, kräver vi tillbaka de gamla Kossuth-utmärkelserna. Vi kräver en ny uniform, som är värdig de nationella traditionerna från Honvéd. Vi kräver att 5 maj (årsdagen för oberoendedeklarationen från 1848) blir nationaldag och helgdag, och att 6 oktober (högtidlighållandet av Rajks begravning) blir sorge- och lovdag.
15. Ungdomen på Tekniska universitetet i Budapest proklamerar, med enhällig entusiasm, fullständig solidaritet med arbetarklassen och Warszawas och Polens ungdom i deras förhållningssätt till rörelsen för Polens oberoende.
16. Studenterna på byggnadsutbildningen vid Tekniska universitetet inrättar så fort som möjligt, lokala organisationer för MEFESZ och har beslutat att sammankalla ett ungdomens parlament söndagen den 27 oktober, i vilken hela landets ungdom representeras av delegater.

Resolutionen skickas till partiet och regeringen. Studenterna kräver publicering i pressen och i radio. Dessutom skickar de med "sin broderliga sympati till de polska kamraternas kamp för suveränitet och frihet".⁹ Som i Warszawa där mötet den 19:e oktober på Tekniska högskolan hade talat i hela den revolutionära ungdomens namn, markerade de ungerska studenterna genom denna gest, omsorgen om den proletära internationalismen som ungdomen berördes av. Lärare och elever på militärakademien "Miklós Zrinyi", officersutbildningen, antog programmet. I samma anda av solidaritet med revolutionen i Polen, lanserade Petöfi-cirkeln samma paroll nästa dag den 23 oktober under en offentlig solidaritetsmanifestation för Polen. Cirkeln röstade för en resolution som krävde ett brådskande sammankallande av centralkommittén (CK), uteslutning av Rákosi ur CK och nationalförsamlingen, en offentlig process mot Farkas, en appell till Imre Nagy, som återinsattes i partiet den 14:e oktober, att styra landet och en fundamental förändring av regeringens politik till öppen information och en öppen debatt.

Den fredliga demonstrationen den 23 oktober

Nästa dag finns Petöfi-cirkeln appell i tidningarna som bidrar till både mobilisering och tillförsikt, visar att förändring är möjlig. Under tiden återvänder Imre Nagy i all hast från stranden vid Balaton där han vilade, får en snabbgenomgång av händelseutvecklingen av sina vänner: pressad av Miklós Gimes att ta täten i demonstrationen för att undvika det värsta. Han vägrar envist, i det att han argumenterar över möjligheten till en organiserad provokation från Gerö mot honom. Inrikesministern tillkännager kl. 13 att demonstrationen är förbjuden. Hans representant blir utbuad av studenterna. Kl. 14.30 hävs förbudet, samtidigt som man får veta att Ungkommunisterna beslutat att gå med i demonstrationen av solidaritet med de polska arbetarna. Förbudet har inte stört demonstrationen: hur som helst hade de unga bestämt sig för att trotsa förbudet. Ungkommunisternas centralkommitté (DISZ) styrkte det tydligt: "De som begär att våra ungdomar

⁹ *New York Times*, 22 oktober 1956

uttrycker sin åsikt försiktigt och återhållsamt, förstår inte den historiska utvecklingen och det sanna ställningstagandet från den ungerska ungdomen.”¹⁰

Demonstrationen börjar kl. 15.00. Det initiala förbudet, som upprepats flera gånger på radion och sedan det plötsliga beslutet att tillåta den, gav en chockeffekt. Hela befolkningen fick erfara ledarnas tvekan och de ansåg det sista beslutet vara kapitulation inför rörelsens styrka. Hela Budapest finns på gatorna. I täten bär de unga enorma porträtt på Lenin.¹¹ Det finns massor av ungerska flaggor och en enda röd flagga, eleverna på Lenininstitutet som skanderar samma paroller som sina kamrater: ”Nagy till makten”, ”Ut med ryssarna”, ”Rákosi ska dömas”. Studenterna hade tillverkat enorma banderoller: ”Hindra oss inte på vår väg: Låt oss likvidera stalinismen”, ”Vi vill ha nya ledare: Vi har förtroende för Nagy”, ”Oberoende och frihet”, och naturligtvis ”Leve polackerna”. De sjunger Marseljäsen, en revolutionssång för ungrarna, och skanderar en dikt(rad?) av Sándor Petöfi: ”Friheten eller döden”. Till fots eller ifrån spårvagnsplattformar sprider studenterna flygblad i hemlighet, med gårdagens resolution. Vid foten av Petöfistatyn deklamerar man en av hans dikter. Man läser upp resolutionen från universitetet. Sedan skriver en av de unga högtidigt på sockeln datumet: 23 oktober 1956. Vid foten av statyn av general Bem, en polsk hjälte för det ungerska oberoendet, hålls ett kort tal av Péter Veres, författarfackets ordförande. Man sjunger. Klockan är ungefär 17.45 när deltagarna i demonstrationen återvänder. Man skulle kunna tro att allt är slut. Tvärtom, börjar det. Kontor och fabriker töms. Tjänstemän och arbetare samlas tillsammans med studenterna.

”I tisdags arbetade vi, berättar en ung elektriker från Ujpest, men vi pratade när vi arbetade. Vi talade om löner och om resultatet av författarnas sammankomst. Vi såg det som ett exempel för oss och vi visste vad de ville säga med att detta inte kan hålla på längre. Vi kunde inte längre leva av vårt arbete. Efter arbetet såg vi studenterna som demonstrerade och vi gick tillsammans med dem.”¹²

Studenter, arbetare, tjänstemän fyller nu gatorna. Spårvagnarna stannar. Hela Budapest är ute. Hela Budapest manifesterar att måttet är rågat. Förändringar är nödvändiga. Grupper formeras, förbimarscherade organiserar sig. Man går hit och dit. Det finns ingen riktning, men en gemensam önskan att demonstrera, en enighet mot de stalinistiska ledarna och deras härskare från den ryska byråkratin. Till sist går massan iväg till Parlamentet under det att den skanderar över gatlyktorna: ”Nagy, Nagy!”

Framför Parlamentet blir folkhopen, som fortfarande växer, otålig, stampande på stället, irriterad. Äntligen talar man om att Gerö har återkommit från Belgrad, att han ska tala till folket via radion. Det är det ögonblick som de flesta som demonstrerat väntat på. De har under hela dagen sett reportrar och fotografer bland dem. Det har inte varit någon incident mellan dem och polisen. Gerö ska tala. Gerö ska överlämna makten, tillkännage ett omedelbart sammanträde för centralkommittén som kommer att utnämna Nagy till regeringschef. Arbetarna i Budapest väntade sig att Gerö skulle ägna dem segern och böja sig för deras vilja. Gatudemonstrationerna skulle framtvinga en förändrad riktning av KP: de frihetliga kommunisterna skulle ta rodret.

Alltså talar Gerö kl. 20.00: han talar som den byråkrat han är, underdånig mot sina härskare, arrogant mot arbetarna. Visserligen erkänner han att regeringen kanske gjort några fel. Visst sammankallar han centralkommittén, men inte förrän om åtta dagar den 31 oktober: mycket vatten hinner rinna under broarna över Donau under tiden. Men det värsta är ändå inte att han nöjer sig med att förhala, han hotar, han förolämpar: ”De som förespråkar att våra ekonomiska och politiska förbindelser med Sovjetunionen inte baseras på jämlikhet har fräckheten att ljuga”.

¹⁰ *Szabad Nep*, 23 oktober 1956

¹¹ Sefton Delmer i *Daily Express*, 24 oktober 1956

¹² Sherman, *The Observer*, 11 november 1956

Den gamla torteraren av revolutionärer i Barcelona bekräftar utan skam att han inte hör på; ”blanda sig i de polska angelägenheterna”. Han talar om ”slödder” om ”chauvinistiska demonstrationer”. Han frågar: ”Vill ni öppna dörren för kapitalister?” Han avslutar med att bekräfta att gatudemonstrationerna ”inte hindrar partiet och regeringen från att fortsätta sina ansträngningar som ska leda till den demokratiska socialismen”.¹³

Byråkraten, den moskvatrogne har talat: ”avstaliniseringen” ska ledas av stalinister; om arbetarna inte är nöjda, är det för att de är kontrarevolutionärer och man kan svara dem som det passar sådana. AVHs¹⁴ rövare ska snart visa konkret att de var det blodbesudlade svaret från Gerö.

AVH öppnar eld: början på upproret

Hela Budapest har hört Gerö. Hela Budapest känner sig örfilade av hans tal. Arbetarna och studenterna, tusentals unga och vuxna hade manifesterat sin vilja och Gerö förolämpade dem. De var gatans herrar, de kände det, de såg till att visa det och dra nytta av det. Nagy försöker uttala några lugnande ord, lovar att han ska agera för att tidigarelägga CKs möte. En student tolkar hans attityd: ”Han är bara här som privatperson och han är rädd för att yttra sig om våra krav p.g.a. Gerö”.¹⁵

Redan då hade en del av de unga demonstranterna träffats framför radiohuset för att utkräva en publicering av universitetsresolutionen. En delegation krävde läsning av ”de 16 punkterna” och en ”mikrofon på gatan” för att folket skulle kunna uttrycka sina känslor. Tusentals demonstranter samlades vid torget där en gigantisk staty av Stalin står, och började omsätta sitt program genom att försöka ta ner statyn. Eftersom delegationen – som följer Péter Erdős, från Petöfi-cirkeln – dröjer med att komma ut från radiohuset, börjar oron stiga hos kamraterna som står framför porten: har delegaterna blivit arresterade?

Gerös tal är i detta fall som att gjuta olja på elden, bekräftelsen på de värsta farhågorna. De unga demonstranterna tar sig för att forcera dörrarna, för att befria sina kamrater. Det är i den förvirring som följer som de första skotten faller. Männen från AVH, som är posterade i närheten av radiohuset skjuter: det resulterar i tre döda... En ung arkitekt talar. Han befann sig bland demonstranterna: ”Det var nådastöten. I folkhopen hade några små karbidgevär som de tagit ifrån officerarna i Mohosz (det ungerska civilförsvaret)”: en paramilitär idrottsförening som styrs av partiet). De svarade på AVHs eld så gott de kunde. Det är då som flera lastbilar och tanks kommer från Buda, men varken officerare eller soldater drar vapen mot folket. De har inte fått någon order och soldaterna sitter kvar i skåpbilarna. De börjar låta vapnen glida ut på sidorna av lastbilarna ner i händerna som sträcks fram.” Senare på kvällen, när striden fortsätter, stiger två officerare från den ungerska armén ur en vagn, med den uppenbara avsikten att träda emellan och går fram utan vapen mot radiohusets dörr. De slås ner av AVH.

Gevärselden i radio är signalen för en allmän batalj. Arbetarna beväpnar sig: karbidgevär från Mohosz, vapen tagna från vapenförråden blir ett startkapital. De beger sig till kaserner. Som i Barcelona 1936 öppnar soldaterna portarna för dem till arsenaler och förråd, eller skickar ut bössor och kulsprutor genom fönstren. Andra tar med sig lastbilar laddade med vapen och ammunition till gatorna och delar ut. På andra ställen som Hadikkasernen, möter inte arbetargrupper som vill beväpna sig annat än formellt motstånd. Man skjuter överallt, på gatorna i Budapest reses redan barrikader. Armén står neutral, men nu ger regeringen den order att ingripa mot upprorsmakarna. Följande berättelse, lånad från ett engelskt vittne, beskriver det gripande

¹³ Depesch United press, 24 oktober 1956

¹⁴ AVH (eller AVO) den ungerska politiska polisen. Medlemmarna kallas ”Avos”.

¹⁵ *The Observer*, 11 november 1956.

ögonblicket bland andra av väpnad enhet, bara en i raden under revolutionen:

”Trupperna från Honvédség¹⁶ hade fattat posto på ett strategiskt ställe, en korsning. En upprorsmassa hade stannat 60 meter ifrån och de inlåter sig i en dialog med en officerare – ett diskussionsutbyte, inte särskilt förolämpande utan med politiska argument. Officeraren försäkrar dem att kraven ska tillgodoses, inbjuder dem att genast komma med. Han gör klart att han inte tänker använda tvång om han kan undvika det. Under en lång tystnad, hör man en kvinna som stämmer upp i Kossuths nationalhymn. Effekten blir förkrossande. Hela folkhopen, industriarbetarna, taxichaufförerna och barn tar av sig huvudbonaderna och ställer sig på knä; och samtidigt sätter alla igång att sjunga med henne. Soldaterna var likaså upprymda och spända av uppmärksamhet. Någon sträckte högt upp den trefärgade ungerska flaggan, vars stjärna hade rivits ut. Soldaterna gick ur sina led och sprang för att gå med i demonstrationen.”¹⁷

En kvinna sjunger, en okänd som sträcker upp en flagga: en armé som smälter i revolutionens eld, industriarbetare och bönder i uniform sällar sig till sina klassbröder....

Under det att striderna förstärks i hela staden, bestämmer sig studentdelegaterna, som hade samlats efter Gerös tal, att bilda en permanent organisation. Studenternas revolutionskommitté som utformas här får en militant kommunist som ordförande, Ferenc Mérey, psykologiprofessor.

Denna kommitté inrättar i filosofiska fakulteten (ung.)sin lokal och börjar sitt arbete, att centralisera informationen, de väpnade gruppernas aktiviteter, aktiviteten bland soldatgrupperna, sprida flygblad, förmå folk att ansluta sig till revolutionen och till kampen mot Gerös AVH-polis. Ty mot de unga och arbetarna i Budapest står bara de hatade AVH-poliserna. Frammot kl. 11 ger Szabad Nép, partiorganet ut ett flygblad som tillkännager CK-mötet och deklarerar att: ”Szabad Néps redaktion försäkrar inför partiet och folket att de aldrig kommer att stödja de som vill svara med terror mot folkets röst eller protester.”¹⁸ Centralkommittén överlägger. Hela Budapest slåss.

Frihetskämpar och arbetarråd

Under natten den 23-24 oktober, medan de beväpnade revolutionärerna överallt attackerade Avos, överlade kommunistpartiets centralkommitté. Vi vet inget säkert om dess debatt, utom att det fanns två motsatta tendenser för hur man skulle återfå ordningen, genom brutal repression eller vissa eftergifter. Vi känner dock bara till de beslut som antogs, som bär prägel av Gerö och hans herrar i Moskva. Om dessa kom ur ett telefonsamtal med Chrusjtjov spelar ingen roll: klart är att eftersom det innebar att ryska trupper användes mot upproret, kunde besluten inte tagits utan Moskvas goda minne.

GPU:s list: Nagy tar på sig den ryska interventionen

I det ögonblick som de militanta kommunisterna skjuter på Avo-männen, i det ögonblick som de få Avo-männen slåss för att försvara den hatade Gerö-regimen och gubbarna vid Kremlmuren mot ungdomarna, kvarstår centralkommittén som GPUs trogna redskap. I det ögonblick som massorna och armén reser sig mot polis- (gendarm-) och byråkratregimen, visar partiets ledande organ vilka illusioner å sin sida kommunisterna närde, då de hoppades att deras sammankallade möte som de såg fram emot skulle leda till en ”politisk förändring” och en ”ändrad riktning (styrning)”.

Det stora nattliga beslutet, efter arméns och ordningspolisens avhopp, är egentligen inkallandet

¹⁶ Honvédség: ungerska armén. ”Honvéd” betyder ”fäderneslandsförsvarare”: ursprungligen soldater som 1848 tjänade under den ungerska flaggan och inte i den österrikiska uniformen.

¹⁷ Anthony Rhodes, *Daily Telegraph*, 24 november 1956

¹⁸ Privata arkiv.

av ryska trupper för att ”upprätthålla ordningen” och proklamerandet av krigslagar. Byråkraterna i Kreml och deras agenter i den ungerska apparaten har beslutat sig för att till varje pris behålla kontrollen över situationen och dränka den begynnande revolutionen i blod. Från 4.30 styr de ryska pansarvagnarna mot Budapest där de blockerar utfarterna. De ryska soldaterna har blivit förvarnade att de ska slåss mot en ”fascistisk kontrarevolution stödd av trupper från Väst”.¹⁹ Avopoliserna får förstärkning, och vilken förstärkning: pansarvagnar, artilleri, infanteri som bryter sig fram mot den upproriska huvudstaden.

Men några timmar innan har centralkommittén beslutat att kalla Imre Nagy till sig för att formera en ny regering: Géza Losonczy, Ferenc Donáth, Gyorgy Lukács, Zoltán Szántó, alla kända anhängare av Nagy, kommer till CK. Donath, Nagy, Szántó bildar en ny politbyrå bestående av tolv medlemmar, varifrån man hade avsatt några notoriska stalinister. Men inget väsentligt har förändrats. Gerö behåller sin post som generalsekreterare och kontrollen av apparaten. Kommunisterna är bara gisslan i den nya ledningen. Imre Nagy är bara täcket, i skydd av vilken Gerö, apparatens herre, fortsätter att föra Kremlbyråkraternas politik. Ännu bättre: Det dekret som inrättade krigslagarna, inkallandet av de ryska trupperna, anses ha blivit beslutat av den nya regeringen Nagy. Nagy har sina händer förbundna, förbundna med arbetarnas blod. Det är i hans namn som Avo-männen och ryssarna kommer att skjuta med kulspruta mot de upproriska som krävde och fortfarande kräver tillträde till makten. Ödet för anhängarna av reformering av partiet formuleras så här: byråkratin använder sig av deras popularitet för att förvirra och avvärja revolutionärerna; som apparatens gisslan kommer det föra med sig att de blir ansvariga för dessa brott.

Nagy talar

Imre Nagy som på morgonen den 23:e vägrat leda demonstrationen, vägrat på kvällen att hålla tal om en vädjan till lugn trots den ivriga inblandningen av hans vän Géza Losonczy, är nu inbjuden att tala av ledarna, själva centralkommittén. Det är på politbyråns begäran som han sent på kvällen försökte hålla en moralpredikan för demonstranterna framför parlamentsbyggnaden på Kossuthtorget, innan han skulle bege sig och ta plats i centralkommittén, där han fick veta vad som beslutats. Han skulle inte komma att lämna denna byggnad, som var omringad av ryska stridsvagnar, på flera dagar tyvärr. Han hålls helt och hållet isolerad inte bara från verkligheten, utan från den revolutionära vågen som bryts, repressionen som slår mot rörelsen i hans namn, men också från sina egna vänner, som inte lyckas att återfå kontakten med honom flera dagar senare utom genom att blanda sig med leden av arbetardelegationer som han hade tillåtelse att ta emot.

Ändå på natten morgondagen efter sin ”utnämning” talar han till det ungerska folket över Radio-Kossuth-Budapest antennen:

”På order av centralkommittén har jag nominerats till rådsordförande. Ungrare, vänner och kamrater, jag talar i en tid av allvar...Jag kan garantera att det är möjligt för mig att uppfylla mitt politiska program grundat på det ungerska folket och styrt av kommunistpartiet....Jag är rådets ordförande och vi kommer snart ha möjligheten att etablera demokrati i hela landet. Jag ber varje man, varje kvinna, varje barn att inte tappa huvudet”.²⁰

Slaget fortsätter, ökar i styrka hela tiden. Radion lanserar ängsliga appeller till arbetarna, studenterna och de unga

I Radio-Kossuth defilerar kyrkans representanter, gamla partier, som den ”lilla ägaren” Zoltán

¹⁹ *Daily Telegraph*, 29 oktober 1956.

²⁰ *United Press*, 24 oktober.

Tildy, socialdemokraten Szakasits, fackföreningar. De ansvariga för Petöficirkeln förklarar att de inte har velat ha detta "blodbad". De ropar åt de unga att lägga ned vapnen. Regeringen lovar amnesti för de som ska ha lagt ner vapnen inom 14 timmar. Sedan går den med på nya anstånd, växlar mellan löften och hot, sänder radioanrop från mödrar till deras barn som slåss, anmodar öppning av fönster så att upprorsmakarna på gatan kan höra löftena som regeringen ger genom radion. Ingenting hjälper. Hela Budapest slåss.

De som slåss: arbetarna

Utsändningarna från Radio-Kossuth och Radio-Petöfi i Budapest är betydelsefulla: huvuddelen av kämparna runt fabrikena överlämnar sig. Namnen återkommer i alla regeringskommunikéer: Csepel, det röda Csepel, fabrikena i Ganz, Lang, "Klément-Gottwald"-fabrikena. "Jacques-Duclos", Újpestkvarteren, Angyaföld, de proletära kvarteren är upprorets bastioner. Så som en "frihetskämpe", flykting i Österrike, förklarar för en korrespondent från *the Observer*: "Det är studenterna som startat detta, men när det har gått vidare har de varken antalet eller kapaciteten att slåss lika hårt som dessa unga arbetare".²¹ Låt oss höra en av dem, en 21-åring, som berättar om händelserna på onsdagen i hans elverk i Újpest:

"På onsdag morgon (24 oktober) började revolten i vårt verk. Den var oorganiserad och spontan. Om den hade varit organiserad, skulle AVH ha vetat om det och hejdat den innan den bröt ut. De unga arbetarna hade visat vägen och alla följde efter... Vanligtvis börjar vi arbeta sju på morgonen. De av oss som anländer med tåg från avlägsna områden väntade som vanligt på arbetsplatsen på att de övriga arbetarna skulle infinna sig. Strax innan sju kommer en lastbil full med unga beväpnade arbetare till ingången. När en av dem började skjuta mot den röda stjärnan ovanför byggnaden, gav en medlem av styrelsen order om att stänga portarna. Nu är vi uppdelade i två grupper. De som är inne och de som står utanför. Vi som var där inne slog in dörrarna till Mohosz lokal och tog karbingevären. En ansvarig kommunist, en kvinna, försökte stoppa oss genom att placera en vakt framför vapnen. Det var inte nog, ty alla – även förmannen – var eniga. Vi gick ut från elverket med gevär och vi gick alla mot staden. När vi började agera, hade vi ingen kontakt med någon. Vi var inte i förbindelse med någon annan arbetsplats. Men eftersom vi gick framåt, sällade sig fler och fler arbetare till oss, en del av dem beväpnade. I hörnet vid Rakóczigatan började en universitetsstudent att organisera oss i mindre grupper och förklara för oss parollerna som behövde skanderas."²²

Så försiggick sammanslagningen av de unga revolutionära kämparna på gatan. Samtidigt blev "Studenternas revolutionära kommitté", som blivit "en revolutionär kommitté av beväpnade studenter" större och större. En kurir från kommittén berättar: "I början formerades den av studenter från de stora skolorna och universitetet, men sedan kom soldater och unga industriarbetare med. Jag tror att alla valdes av kommittéer i basen, som hade valts av de särskilda student-, arbetar- och soldatorganisationerna."²³ Det är under de första timmarna på morgonen som Kossuth-akademin, militärskolan med sådär 800 unga, förenades med upproret tillsammans med sina utbildningsbefäl och sina vapen.

25 oktober: gevärselden på torget vid parlamentet.

Det var under torsdagen som gevärselden på Parlamentets torg uppstod. Det skulle framgå med all tydlighet och definitivt för arbetarna i Budapest som fortfarande tvekade, att det bara fanns en utväg för att tillfredsställa deras krav och det var den väpnade kampen, och att lämna in vapnen vore ett självmord i Gerös favör. Tusentals arbetare och studenter utan vapen begav sig till Parlamentstorget för att manifesteras och kräva Gerös avgång, befriandet av sina ledare som arresterats sen den 23:e och ett omedelbart möte med Imre Nagy. På torget omringade man de

²¹ Citerat från *Demain*, 1:a november

²² *The Observer*, 1:a november

²³ *ibidem*.

ryska stridsvagnarna och fraterniserade med deras besättning. Avo-männen, dolda på taket av inrikesministeriets byggnad, mitt emot Parlamentet, öppnar eld. Stridsvagnsförarna tänker skjuta i sin tur; alltså befinner sig demonstranterna mellan två eldar, kring trehundra döda kom att ligga på torget. Det var då som överhuvudet för den nya regeringen, Nagy utan makt, Nagy apparatens gisslan, Nagy fången, fördubblade sitt ropande på lugn och kapitulation... Bärande liken av sina kamrater på axlarna, insvepta i flaggor, indränkta med kamraternas blod. De som klarat sig utgjuter i hela staden skrikande: ”De mördar våra arbetare”.²⁴ Det var tyvärr inte längre möjligt att tvivla: för de unga revolutionärerna i Budapest stod det klart att Nagy inte hade någon makt, fånge eller inte, att den verkliga härskaren var Gerö och bakom honom ryssarna, och att man måste slåss, ty vad skulle Nagy kunna sätta emot Avos eller ryssarna. Ingenting sammanfattar bättre denna känsla än flygbladet som spreds på eftermiddagen efter massakern där det stod ”Revolutionära studenter eller arbetare”: ”Vi uppmanar alla ungrare till generalstrejk. Eftersom inte regeringen infriar våra krav, eftersom mördarna inte ställts till svars, svarar vi med generalstrejk. Leve den nya regeringen under Nagys ledning!”.²⁵ I samma ögonblick förklarade Radio-Kossuth i Nagy-regeringens namn, att strejken kommer att vara en kontrarevolutionär handling...

I studenternas revolutionära kommittéer gavs 100 000 flygblad ut på ryska och distribuerades till de sovjetiska soldaterna. Dessa flygblad talade om för dem att de hade sänts mot arbetarna, de unga och de ungerska soldaterna, att de unga arbetarna och soldaterna varken är reaktionära eller kontrarevolutionära eller fascister utan att de kämpar för demokratisk socialism.

”Skjut inte på oss, skjut inte på era klassbröder!” avslutades flygbladet.

Nya eftergifter

Gentemot den nya flammande ilskan, provocerad av massakern på torget vid Parlamentet, gentemot den upproriska generalstrejken som sprids i hela landet, beslutar sig apparaten för nya eftergifter. De beslutar sig inte för en annan väg av sig själva, men som en följd av lyckta dörrars samtal med två sändebud från Moskvaregeringen, Michail Suslov och Anastas Mikojan, som kommit i all hast för att försöka rädda en situation som i deras ögon äventyrats av Gerös misstag. Nya tidsfrister ges till de upproriska för att lämna in sina vapen och beslutet tas att offra Gerö, som blir av med sin post som generalsekreterare, men som ändå ska bevara hans departement under flera veckor... János Kádár utnämns i hans ställe.

Kádár är populär: gammal militant industriarbetare som har kämpat i Ungern under kriget, i hemlighet, medan Rákosi och Gerö var i Moskva. Visserligen var det under tiden som han var inrikesminister som Rajk torterades och mördades, men han i sin tur har arresterats och torterats för ”titoism”. Nyligen återupprättad, har han stridit för ”förbättringar” av partiet i ett arbetarkvarter i Budapest, där han blivit utnämnd till den lokala organisationens sekreterare. Ändå accepterade han att delta i Hegedüs regering efter störtandet av Rákosi och han följde med Gerö till Belgrad. Kádár talar i radion torsdagen den 25 oktober:

”Jag har blivit utnämnd vid en mycket besvärlig tidpunkt, ty alla slags element har arbetat mot oss. Regeringen och partiet har bestämt sig för att de ska besegra dessa element genom alla till buds stående medel... Vi anmodar industriarbetarna och de unga att stödja vår synpunkt.”²⁶

Det är föga övertygande. Genom att tala om ”kontrarevolutionärer” som reser sig mot ”arbetarklassens makt” igår igen, genom att hota ”provokatorer som arbetar i det fördolda”, genom att

²⁴ *The Observer*, 1:a november

²⁵ *New York Times*, 27 oktober.

²⁶ Radio-Kossuth och Petöfi, 25 oktober: ”Kamraterna János Kádár och Imre Nagy framför mikrofonen”.

hylla ”sovjetiska bröder och allierade”, och idag understryker de med ”partiets ledning har tagit gemensam ställning för nödvändigheten att använda alla till buds stående medel, så att det väpnade angreppet mot vår folkliga republiks makt slås ned”, och genom att inte nämna upprorsmakarnas krav presenterar han bara för sina åhörare en version som knappast vidrör Gerös hot som provocerade fram resningen. Imre Nagy däremot verkar ha förstått situationen bättre när han ingriper i sin tur på radion: hans tal den 25 oktober visar att han verkar ha förstått kämparnas beslutsamhet och nödvändigheten av politiska eftergifter för att få slut på striderna:

”Jag deklarerar att den ungerska regeringen inom kort ska inleda förhandlingar med Sovjetunionen angående:

1. att dra tillbaka de sovjetiska trupperna som finns i Ungern;
2. att grunda den ungersk-sovjetiska vänskapen på jämlika principer och nationellt oberoende.

(...) Vi lovar generositet gentemot alla de som – unga, civilister och militärer – som omedelbart upphör att strida... Lagen straffar bara de som fortsätter att slåss...”.²⁷

De som slåss: studenterna

I dag vet alla på vilket sätt de unga ungrarna slogs mot de bepansrade ryssarna. Det som nu är väsentligt är att känna till de ungas attityd ”frihetskämpar”- det namn de gav sig själva, som de återtagit från den demokratiska revolutionen och frihetskriget 1848. ”Frihetskämparna” bestod av Kossutharmén, ”Honvédség” som var ”fosterlandsförsvararnas armé”, för att hålla stånd mot Jelachtchicharmén, kejsararmén och tsararmén.

Två av dem, deras kulsprutepistol och ”gitarren” med knuten näve, två studenter, Ferkó och Pista, svarade på en ungersktalande engelsk journalists frågor under striderna i Budapest:

”Frihetskämparna sa de, har stoppat alla Avo-poliser som de har kunnat fånga. Många medlemmar av den politiska polisen har dödats under händelserna, men mycket få p.g.a. hämnd: de flesta blev dödade under strid. Partiapparaten har upplösts från och med upprorets första dag, men det har inte varit någon slakt av partikadern. Vi har intagit partilokalerna, konfiskerat vapnen och bett dem gå hem. Vi har bara hållit kvar några stycken. I själva verket har ett stort antal av dem sällat sig till oss.”²⁸

”Studenternas beväpnade revolutionära kommitté” med sin ordförande Ferenc Mérey har ett möte med Nagy på torsdagen.²⁹ Han vidhåller det program som presenterades av studenterna dagen före revolutionen, lägger till nya villkor om att lämna in vapnen:

”En provisorisk regering som innefattar de egna ledarna”, ”tillbakadragande av alla ryska trupper”, ”offentlig process mot de ansvariga för blodbadet”, ”frigivandet av alla politiska fångar”, ”upplösning av AVH”.³⁰

Och Mérey preciserar:

”Vi har inte rest oss för att förändra det ungerska samhället i grunden, men vi vill ha den sortens socialism och kommunism som verkligen motsvarar det som Ungern vill ha. Om detta är vi alla helt överens.”³¹

De som slåss: armén

Från den 24:e på kvällen finns det praktiskt taget ingen ungersk enhet som skulle lyda under regeringen. Det finns absolut ingen som bekämpar de upproriska vid sidan om Avo och ryssarna.

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ United press, 25 oktober.

²⁹ *The Observer*, 25 november.

³⁰ Coutts i *Daily worker*, 26 november.

³¹ *New York Times*, 28 oktober.

Den 25 oktober kämpar ett stort antal militärakademier, som bildat revolutionära kommittéer av officerare och soldater, tillsammans med upprorsmakarna och mot Avo. En av dessa återtar armétidningens tryckeri från den politiska polisen och på kvällen den 25:e sprider militärlastbilar följande flygblad:

”Vi svär vid martyrens kroppar att vi ska vinna friheten för vårt land i denna kritiska stund. Ledarna för partiet och regeringen är bara upptagna med att bevara sin makt. Vilken slags ledning är detta, som vidtar tvekande mått och steg endast under massornas tryck?

Deras godtyckliga handlingar har gjort att vi har fått göra tillräckligt med uppoffringar de här tio senaste åren. Nu har de hämtat den sovjetiska armén för att förtrycka det ungerska folket.

Medborgare, vi kräver:

1. En ny provisorisk revolutionsarmé och en ny provisorisk, nationell revolutionär regering, i vilken ledarna för de unga upprorska får representation.
2. Ett omedelbart borttagande av krigslagarna.
3. Ett omedelbart upphävande av Warszawapakten och en fredlig, omedelbar reträtt av de sovjetiska trupperna från vårt fosterland.
4. Rättegång mot de som är de verkligt ansvariga för blodbadet; frige fångarna och en allmän amnesti.
5. En verkligt demokratisk grund för den ungerska socialismen; och under tiden ska den ungerska armén ansvara för att hålla ordning och avvärja den politiska polisen.”

Samma flygblad bekräftar att ”kamraterna Imre Nagy och János Kádár är medlemmar av den nya militära revolutionära regeringen”,³² än en gång bekräftande revolutionärernas vilja att avgränsa Nagy från apparaten.

På landet: generalstrejken och rådets födelse

I Budapest vilade initiativet till agitation, som vi sett, på studentorganisationerna. Det var till deras Revolutionskommitté som arbetardelegationerna kom och gick samman med, i de fall då dessa kastade sig in i kampen. På landet började revolutionen med en upprorisk generalstrejk, som sattes igång vid den ryska interventionen. Den omvandlades genast till formen av ett arbetarråd. På så sätt hade, för första gången på decennier, de ungerska arbetarna i sin kamp mot byråkratin spontant återfunnit de proletära organisations- och maktformerna. De återskapade traditionerna med sovjeter (det ryska ordet för råd) från 1905 och 1917, till och med från den första ungerska rådsrepubliken (mars 1919). Råden, som valdes från basen, med sina delegater som när som helst kunde avsättas och hållas ansvariga för sina väljare, är i praktiken det sanna förverkligandet av den proletära demokratin och av den beväpnade arbetarmakten. De ungerska råden skulle kunna beskrivas likadant som Trotskij beskriver Petrogradsovjeten från 1905:

”Sovjeten är makten organiserad av massan själv och som styr över alla dess delar. Det är den verkliga demokratin, inte förfalskad, utan två kamrar, utan professionell byråkrati och bibehåller för väljarna rätten att, när de vill, avsätta sina deputerade. Sovjeten leder, genom sina medlemmar, genom de deputerade som arbetarna har valt, alla proletarietets sociala manifestationer i hela sovjeten eller i sina grupper, organiserar aktioner och ger dem kampinitiativ och en fana.”

Miskolc-rådet

I nordvästra Ungern, i industriregionen Borsod, nära kolgruvorna, i hjärtat av järn- och metallurgiindustrin, ligger stålverksstaden Miskolc, en stad på 100 000 invånare, som blev den

---

³² *The Times*, 27 oktober.

första som utropade konstituerandet av sitt arbetarråd. Under natten mellan den 24 och 25 oktober tillkännager de upproriska i ledningen för radioutsändningarna att de tagit makten och utövar en ”ny regering i Béla Kuns och László Rajks anda”.³³ Referensen till dessa två ledande kommunister, båda dödade av Stalin, Kun, ordförande för rådsrepubliken 1919, avrättad under Moskvaprocesserna, Rajk hängd som *titoanhängare* 1949, är typiskt för den politiska rörelsens riktning. Den 25 oktober valde fabrikenas arbetarråd ett stadens arbetarråd, vars program utsändes i lokalradion:

”Vi kräver att de viktigaste posterna i partiet och staten, fylls med kommunister som hänger sig åt den proletära internationalistiska principen, som framför allt bör vara ungersk och respektera vårt lands traditioner och vår tusenåriga historia. Vi kräver öppnandet en undersökning av institutionen som försäkrar ett skyddande av staten, (alltså AVH) och uteslutning av alla ledare och ämbetsmän som är mer eller mindre komprometterade. Vi kräver att Farkas och hans följeslagares brott blir undersökta i en offentlig process, vid en oberoende tribunal/domstol, även om denna process äventyrar individer på höga poster. Vi kräver att de som är skyldiga till denna olycksbådande inriktning och förvaltningsplan omedelbart ska ersättas. Vi kräver att reallönerna höjs. Vi vill försäkra oss om att Parlamentet inte längre ska vara en röstningsmaskin och att parlamentsledamöterna inte längre en maskin av jasägare.”³⁴

Den 25:e tog ”arbetarrådet” och ”studenternas parlament” på sig makten i Miskolc samhälle och från nästa dag erkänns arbetarrådets makt i hela Borsoddistriktet.

Den 26 deklarerar Rudolf Földvari, regional sekreterare i ungerska kommunistpartiet och medlem i arbetarrådet, i Miskolc-radion att Nagys regering har accepterat rådets villkor. Miskolc gör ett upprop till arbetarna i regionen att i alla företag välja arbetarråd som är oavhängiga medlemmarnas politiska anslutning.³⁵ Samma dag konstituerar sig, genom de lokala rådens federation, arbetarrådet i departementet Borsod som kontrollerar regionen. Dess delegation i Budapest kräver av Nagy: omedelbar höjning av löner, underhåll och bidrag till familjerna, slut på prishöjningar, bort med skatter från hushåll utan barn, avkunna dom mot Farkas och ett parlament som inte är en församling av ”Ja-sägare”, de sovjetiska truppernas reträtt och publicering av det ungersk-sovjetiska handelsfördraget, rättelse av ”misstag” i planen.³⁶ Den 28:e på morgonen tillkännager radion att arbetarråden har upplöst alla kommunistiska organisationer i Borsodregionen. På landet där bönderna, som hade fått underkasta sig påtvingade kollektiviseringsåtgärder, hade de jagat bort de ansvariga för kolchoserna och tagit itu med uppdelningen av jorden. Arbetarråden gillade deras aktion.³⁷ Det första som dök upp, Miskolc-rådet är medvetet om sitt ansvar. Det som rådet har etablerat i hela Borsodregionen, rådsmyndighet, försöker det sprida till hela landet. Den 28:e på Miskolc-radion ”begärs att arbetarråden i alla städer på landsbygden att samla sina ansträngningar i avsikt att skapa en enda, unik mäktig rörelse”.³⁸ Radion föreslår som grund för enigheten följande program:

1. Uppbygget av ett fritt, suveränt, oberoende, demokratiskt och socialistiskt Ungern.
2. En lag som instiftar fria och allmänna val.
3. De sovjetiska truppernas omedelbara utgång.
4. Utarbetandet av en ny konstitution.
5. Avskaffandet av AVH. Regeringen ska bara stödja sig på två beväpnade styrkor: den nationella armén

³³ *New York Herald Tribune*, 27 oktober.

³⁴ *United press*, 26 oktober.

³⁵ *United press*

³⁶ *Times*, 27 oktober.

³⁷ *Le Monde*, 29 oktober.

³⁸ *Ibidem*, 30 oktober.

och den vanliga polisen.

6. Allmän amnesti för alla de som tagit till vapen och åtal mot Gerö och hans medbrottslingar.
7. Fria val med en frist på två månader med deltagande av flera partier”.³⁹

Råden i Györ och Transdanielie är de första att svara på denna appell.

Györ-rådet

Györ är en stad med 100 000 invånare. Det är staden med den gigantiska vagns- och lokfabriken Wilhelm-Pieck (Györi-Mávag). Oroligheterna började med en generalstrejk. Den ryska garnisonen accepterade att dra sig tillbaka utan kamp. Det är en revolutionär Nationalkommitté, vald i företagen, som styr regionen, assisterad av en Militärkommitté som tar order av dem. Kommittén består av tjugo medlemmar tillhörande olika politiska tendenser. Ordförande är en metallurg, tidigare ansvarig i det socialdemokratiska partiet, György Szabó, men den mest framträdande personligheten är en tidigare ansvarig för det nationella Bondepartiet⁴⁰, Attila Szigeti, deputerad och vän till Nagy. I kommittén har han att handha en opposition styrd av den tidigare borgmästaren, Ludwig Pocsá, vald av företaget han arbetar i.⁴¹ Men om de omedelbara kraven är kommittén överens: det kräver ett bestämt datum om två, tre månader för fria val och de ryska styrkornas reträtt från Ungern.⁴² Gruvarbetardelegaterna kräver ”garantier för att den sovjetiska armén genast lämnar landet, så att det garanterar att fria val med deltagande av alla partier kan tillåtas”.⁴³ Györ-radion förklarar högtidigt den 28:e:

”Störande element som är fascistiska och kontrarevolutionära har beblandat sig med de upprorska. Vi vill inte att det kapitalistiska systemet ska återkomma; vi vill ha ett fritt och oberoende Ungern.”⁴⁴

Sopron-rådet

I den lilla industristaden Sopron i västra Ungern valdes arbetarrådet i ett hemligt val i företagen och i Skogsskolan. Den österrikiske socialisten Peter Strasser assisterade vid dess sammankomster och bedyrar: ”De är helt emot att återupprätta den gamla Horthyregimen.”⁴⁵ Rådet organiserade bibehållandet av ordning genom patruller som bestod av en arbetare, en soldat och en student.⁴⁶ Rådet skickade två delegationer med unga kommunister till Österrike för att väcka upp den internationella arbetarrörelsen.⁴⁷

Magyarovar-rådet

Magyarovar-rådet valdes också i hemligt val. Det består av 26 medlemmar, varav fyra kommunister, några oberoende och representanter för gamla reformistiska partier, socialdemokrater, inhemska bondeorganisationer, småföretagare. Dess ordförande är en kommunistisk arbetare, Gera. Han deklarerar: ”Det finns bara två stora problem: ryssarna måste ge sig av och det måste hållas demokratiska val.” Till en amerikansk journalist som blir förvånad, preciserar han: ”Kommunisterna som är med i rådet är hederliga människor. De förtrycker inte någon och det

³⁹ *Franc-Tireur*, 29 oktober.

⁴⁰ Det nationella bondepartiet formerades 1939 under ledning av ”folkliga” författare: det omfattade lantarbetare, fattiga bönder, intellektuella, folkskollärare i byarna. Det meddelade att de från och med då skulle utarbeta en jordreform. Det var ett provisoriskt regeringsparti under december 1944, vid sidan av Kommunistpartiet, PSP och småföretagarnas parti; det står i spetsen för ett radikalt jordreformsprogram. Efter att ha varit en del i regeringskoalitionen mellan 1945 och 1948, upphörde det att existera efter ”vändpunkten” 1948 och återföddes 31 oktober 1956.

⁴¹ *New York Times*, 29 oktober.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Le Monde*, 30 oktober.

⁴⁴ *Franc-Tireur*, 30 oktober.

⁴⁵ *Demain*, 1 november.

⁴⁶ *New York Times*, 2 november.

⁴⁷ *Demain*, 1 november.

ungerska folket vet det.”⁴⁸ Magyarovar-rådets program kräver fria och demokratiska val under FN:s kontroll, frihet för demokratiska partier, pressfrihet, mötesfrihet, frihet för fackföreningar, frihet för de fängslade, upplösning av AVH, ryssarnas reträtt, upplösning av de påtvingade bondekollektiven, avskaffandet av klasskillnader.⁴⁹

Rådens program

Det är inte möjligt att fortsätta denna uppräkningslista. I varje industristad i Ungern reser sig arbetarråd: I Dunapentele, f.d. Sztalinváros, numera Dunaujvarós, industrialiseringens ”pärla” under Rákosi, i Szolnok, den stora järnvägsknuten i landet, i Pécs, i västra gruvdistriktet, i Debrecen, i Szeged. Innan 1:a november bildas råd i hela landet, i alla samhällen. Råden håller vid liv socialistiska åsikter och säkrar kapitaliseringen av kampen. Alla har samma karaktäristika: vald av arbetare i gnistan från den upproriska generalstrejken, försäkrar de vidmakthållande av ordning och kamp mot ryssar och Avo-män genom arbetarmilis och beväpnade studenter; de har upplöst Kommunistpartiets organ, renat administrationen som de underställt sin myndighet. De är uttrycket för den beväpnade arbetarmakten. Här är ett exempel bland tusen på sinnessillståndet hos befolkningen när de uttrycker sin vilja. Den 29 oktober kl. 10.20 tillkännager den fria Györ-radion:

Vi sänder ut budskapet från kvinnorna i byn Gyirmot på den fria Györ-radion:

”Bondkvinnorna i Gyirmot gör ett upprop till kvinnor i Györtrakten. Under gårdagen har vi fått veta, av en av de våra som återvänt från marknaden i Györ, en skamlig sak som gjort oss upprörda. Så här är det: Trots det omåttliga behovet, var det några bondkvinnor på marknaden som sålde mjölken som skulle gå till insamlingarna. De sålde den för 6 forint istället för 3 forint. Nå, de har inte bara underlåtit att fullgöra sina plikter, för nu kommer det finnas mindre mjölk till arbetarna i Györ, utan de har tagit ut profit genom detta. Vi har också blivit skandaliserade genom höjningen av priset på anka, såld av en bondkvinna för 30 forint per kilo... en så'n kvinna är ingen ungerska!

Kvinnor, tillåt inte att sådant får upprepas! Glöm inte att köparen är kämpan som slåss för vår framtid!”

Rådens program är märkligt samstämmiga, trots dess olika formuleringar: alla utkräver ryssarnas omedelbara reträtt, upplösningen av AVH, löften om fria val, frihet för de demokratiska partierna, fackets oberoende och strejkrätt, press- och mötesfrihet, revidering av planen, höjda löner, konstnärlig och kulturell frihet. Alla gör, bara genom sin existens anspråk på rätten för den ungerska arbetaren att ta itu med sin lott. Alla kräver en revolutionär regering som innefattar representanter för de upproriska. Genom sitt exempel, genom sitt handlande är de en dödlig fara såväl för byråkratin som för imperialismen. De är redan till att börja med ansvariga för antibyråkratiska revolter som uppstår i den ryska armén.

Den ryska armén smälter i revolutionens glöd

De ryska soldaterna som hade ingripit mot den ungerska revolutionen hade blivit tillsagda, sa de, att de skulle slåss mot en ”fascistisk kontrarevolution stödd av trupper från väst”. Men eftersom de var stationerade under flera månader förstod de snart vilken uppgift som förväntades av dem. De såg inga väst-trupper, inga fascister eller kontrarevolutionärer, utan ett helt folk som rest sig, arbetare, studenter, soldater.

Från den andra dagens uppror, märkte en engelsk korrespondent att stridsvagnsmanskapet rivit bort det sovjetiska emblemet från sina flaggor och att de sålunda slåss på de ungerska revolutionärernas sida, under den ”röda kommunistiska flaggan”.⁵⁰ Ett vittne förklarar för en journalist

⁴⁸ *New York Times*, 31 oktober.

⁴⁹ *Franc-Tireur*, 30 oktober.

⁵⁰ *Daily Mail*, 26 oktober.

som hade sett de ryska pansarvagnarna gå samman med upprorsmakarna: ”Det är vanligt att manskapet i tanksen tar ett gemensamt beslut; soldaterna firade ned det sovjetiska emblemet och hissade den ungerska flaggan i stället. Ungrarna täckte dem med blommor.”⁵¹

Den 28 oktober krävde *Népszava*, den ungerska fackliga tidningen, rätt till asyl för de ryska soldater som gått över till de revolutionära leden. På annat håll förblir många enheter neutrala och vi har sett Györs garnison dra sig tillbaka... Ett engelskt vittne såg upprorsmakarna i Budapests förort ta med sig mjölk till de ryska förläggningarna: ”Mjölk till de ryska bebisarna”, förklarar de. ”De har slutit en överenskommelse. Varje dag tar patrioterna med 50 liter mjölk till de ryska barnen”.⁵² Det är så att de ungerska revolutionärerna, varje gång de kan, ställer sig runt de ryska soldaterna, visar de sina valkiga arbetarhänder: ”Titta på mina händer, kamrater.... det är arbetares händer. Jag slåss mot era tanks. Har jag händer som en fascist?”⁵³

Under dessa villkor, med det hårda ungerska revolutionära motståndet, blev användningen av den ryska armén som repressiv apparat svårare och svårare. Förtrycket behövde fräscha och säkra trupper. Ryssarna behövde ett stillestånd. Det är bara detta som förklarar vändningen den 28 oktober, från vilken det är uppenbart att Imre Nagy återfått sin handlingsfrihet och han har upphört att vara gisslan i ryssarnas händer. Det är under de följande dagarna som man uppnår en politisk klarhet, på samma gång som hans omgivning får bekräftat det faktum att Nagy befunnit sig i ryssarnas händer sedan sitt tillträde till ”makten”.

Den 27:e får faktiskt Imre Nagy ta emot en delegation av arbetare från Angyalföld till vilken flera av hans politiska vänner, Miklós Gimes och József Szilágyi hade anslutit sig och försäkrade dem att han inte hade vädjat till de ryska trupperna, trots att Gerö – efter sin förflyttning den 25:e – försökte få honom att underteckna ett dokument i den andan. Han lovade dem också till nästa dag den 28 oktober en deklARATION med revolutionens mening, ”nationaldemokratisk och icke kontra-revolutionär”, och att tillkännage de ryska truppernas reträtt ur Budapest och andra viktiga åtgärder.

Dagar av oberoende

Nagys andra regering

Den 27:e tillkännager Nagy en konstitution för en ny regering. Den är uppenbarligen ägnad att tillfredsställa de upproriska. Socialisterna vägrade att delta i den. Men kända stalinister är inte med: István Bata från det nationella Försvaret, Hegedus, Darvas... Filosofen Lukács, Géza Losonczy är kända oppositionella kommunister. General Károly Janza, yrkesmilitär, vars syfte verkar vara att samla militära kadrer. Av Béla Kovács och Zoltán Tildy, ledare för småföretagarna, väntade sig Nagy utan tvivel att de skulle vinna stöd hos bönderna för hans regering.

Emellertid gick inget av detta i lås. Från upprorsmakarnas sida var mottagandet mer än kyligt. Miskolc-radion deklarerade den 27 oktober:

”Imre Nagy njöt idag av folkets förtroende. Är det nog? (...) Imre Nagy borde ha modet att befria sig från politiker som bara kan stödja sig på vapen som de använder för att förtrycka folket.”

Dagen efter förklarar arbetarrådet i Borsod över samma radioantenn:

”Imre Nagy har förklarat att det under pågående strider har inrättats en nationaldemokratisk enhetsregering, oberoende och socialistisk, som verkligen uttryckte folkets vilja. Arbetarna i Borsod tycker

⁵¹ Dépêche Reuter, 27 oktober.

⁵² *Daily Telegraph*, Rhodes beskrivning, 24 november.

⁵³ Gordey, i *France-Soir*, 12 november.

att Imre Nagys regering så fort som möjligt uttrycker folkets vilja i handling. Regeringen lovar att stödja sig på folkets makt och kontroll och hoppas att vinna folkets förtroende. Folkets makt skulle stödja Imre Nagy, om hans regering omedelbart börjar sätta folkets legitima krav i verket, och det utan dröjsmål.”⁵⁴

Szigeti förklarade, i Györkommitténs namn, att han anser Nagy vara en patriot, men att vissa medlemmar av hans regering är oacceptabla.⁵⁵ Talesmannen för Magyarovar-rådet deklarerar: ”Vi vill gärna understödja den nya regeringen, men den måste först visa oss sin anda innan vi kan ha fullt förtroende för den...”.⁵⁶ Råden i Debrecen och Dunapentele godkände Nagy och hade förtroende för honom, men det i Szeged krävde stalinisten Antal Aprós uteslutning från regeringen, järnvägstjänstemännen i Pécs kan inte tillåta Bebrits som kommunikationsminister, och Universitetets revolutionära råd krävde uteslutning av Ferenc Münnich, inrikesministern ur regeringen, eftersom han betraktades som en Kremlagent.

Besluten den 28 oktober

Under natten mellan den 27:e och 28:e återtog Imre Nagy kontakten med representanter för ”De beväpnade studenternas revolutionskommitté”. De höll helt och hållet fast vid sina krav. Denna gång accepterade Nagy dem, som han under gårdagen hade deklarerat att han accepterade Miskolc krav. Ett vapenstillestånd slöts. Kommunistpartiets dagstidning *Szabad Nép* bekräftar: ”Folket utfärdar order och i första hand om de ryska truppernas reträtt... Vi vill ha en ungersk demokrati, ekonomisk, social och politiskt oberoende... Det var bara en nationell rörelse.” Nagy tillkännager personligen i radion de senaste nyheterna. Han deklarerar att den sovjetiska regeringen accepterar att evakuera Budapest och att förhandlingar är öppna för en reträtt av alla ryska trupper från Ungern. Nagy deklarerar att han erkänner arbetarråden och deras krav att få samarbeta med honom. AVH är upplöst. Vid sidan av den gamla armén och den gamla ordinära polisen har en ny beväpnad styrka inrättats, en verkställande nationell makt, en sorts milis eller nationalgarde i vilken ingår de beväpnade revolutionära arbetarna och studenterna. Han tillkännager att den nationella flaggan har återupprättats och att regeringen ska göra allt för att tillfredsställa de revolutionära kraven.

Råden svarar: I Györ begär man att råden i regionen ska utse de män som ska delta i den nya milisen.⁵⁷ József Kiss, ordförande för arbetarrådet Borsod i Miskolc förkunnar: ”Det nationella upproret är framgångsrikt, ty regeringen går med på alla våra krav. Skjut inte på de sovjetiska trupperna, inte heller på regeringens.”⁵⁸ Miskolc-radion uppmanar upprorsmännen att engagera sig i den nya nationella milisen. Men varken det ena eller andra av dessa råd vill erkänna Nagys regering innan de har fått försäkran om att den verkligen försöker utverka att ryssarna ger sig av. Både det ena och andra deklarerar att revolutionärerna inte tänker lämna in vapnen innan hela landet blivit evakuerat.

Samtidigt, i alla regioner i landet, reser delegationer från råden till Budapest och gör Nagy medveten om villkoren som arbetarna sätter för att godkänna hans regering. Det är genom att de håller sig till dessa som Nagy, de följande dagarna, väcker uppseende med sitt ställningstagande. I det nödvändiga valet mellan ryssarnas krav och de revolutionära arbetarnas, kommer Nagy ihåg läxan från veckan i föregående månad och väljer revolutionen istället för byråkratin och apparaten.

⁵⁴ *Journal de Dimanche*, 27 oktober.

⁵⁵ *Times*, 29 oktober.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Le Monde*, 30 oktober.

⁵⁸ *Ibidem*.

Problemet med ryssarnas reträtt

Den osäkra vapenvilan som slöts den 26:e ifrågasattes. Det lokala ryska befälet krävde att upprorsmakarna skulle återlämna vapnen innan man skulle dra sig tillbaka från Budapest. Det vägrade de och striderna återupptogs under natten mellan den 29:e och 30:e. Det var därför som Fria-Györ-radion den 29:e kl. 20.50 förklarade:

”I motsats till informationen som Kossuth-radion gav, fortsätter folket i Budapest sin väpnade kamp för befrielse. Vi, gruvarbetarråden i Pécs, Dorog, Tokod, Tatabánya, Tata och Miskolcs har tagit följande beslut: Vi skulle inte kunna avstå från att vårt krav tillfredställs: ryssarnas reträtt från vårt land, om så med strejkvapnet!

Arbetarråden har lovat att, i folkets namn, inte bryta mer kol så länge som det finns ryska soldater i Ungern! Ungdomen i Györ återgår inte till arbetet innan den sista ryska enheten har lämnat vårt land...

Framåt mot strejken för ett fritt och oberoende Ungern!”

Till sist viker sig ryssarna och påbörjar sin evakuering, medan upprorsmakarna, belägrade sedan revolutionens början, lämnar med sina vapen. Observera att det är här som Budapest och Ungern lär sig namnet på överste Maléter, en kommunistisk officer som under sex dagar ledde de 1200 upprorska arbetarna, studenterna och soldaterna, som var belägrade i Kilian-kasernen av ryssarna. Denna officer, som skickats för att förtrycka dem gick med sina män över till upprorsmakarnas sida.

Samtidigt fråntog en regeringskommuniké Nagy ansvaret för dekretet som upprättar krigslagar och gör ett upprop till de ryska trupperna:

”Kossuth-radion, 30 oktober, 18.30: Vi framför en mycket viktig information:

Ungrare! bekymret för oss alla, vår skam, spänningen på grund av passionen, orsakades av två dekret som har fått blodet att flyta på flera hundratals män: det ena, den sovjetiska arméns appell i Budapest, den andra, krigslagarna mot frihetskämparna.

Vi tar ansvaret att förklara för historien att Imre Nagy, ministerrådets president, inte visste något om dessa två beslut. Hans signatur figurerar inte på dessa dekret. Ansvaret för dessa två dekret ska brännmärka Ernő Gerö och András Hegedüs.”⁵⁹

Nagy bekräftar detta under ett stort föredrag som hölls för en upphetsad folkhop nästa dag den 31 oktober. Han deklarerar:

”Revolutionen har segrat... Banditgänget (Rákosi-Gerö) försökte besudla mig genom att påstå att jag hade begärt en sovjetisk intervention. Det är falskt. Tvärtom är det jag som har krävt ett omedelbart uppbrott av den sovjetiska armén.”

Och han tillägger: ”Idag börjar diskussionerna om avskaffandet av Warszawa-fördraget och de ryska truppernas reträtt från vårt land.”

Och den 1:a november inför den ryska truppörflyttningarna sker en formell kränkning av den ryska regeringsdeklarationen, genom det uppseendeväckande tillkännagivandet av Ungerns utträde ur Warszawapakten och proklamation av sin neutralitet: ”Ungerska arbetare, skydda vårt land, vårt fria Ungern, oberoende och demokratiskt.”⁶⁰

Problemet med det stalinistiska partiet

Imre Nagy som lutar sig mot de ungerska arbetarnas vilja i dessa avgörande dagar, har slutat använda apparatens språk. *Szabad Nép* som svarar skarpt på *Pravdas* anklagelser, talar ett helt

⁵⁹ Kommuniké i Kossuth-radion, den 30 oktober.

⁶⁰ Kossuth-radion, den 31 oktober, kl. 20.01.

annat språk än den stalinistiska pressen i hela världen. Det är i realiteten inte förrän trycket från massorna blir för stort som Nagy och hans kamrater bryter med den stalinistiska apparaten.

Vi har sett hur de som man kallar ”liberala kommunister” slogs inom partikadern för att återintegrera de som uteslutits, ändra riktning mot en reformering och ett återupprättande av partiet helt enkelt. Men denna hållning visar sig vara ohållbar efter några dagars väpnad kamp.

Den 28 oktober tog arbetarråden itu med att upplösa partiorganisationerna i hela landet. Vem kunde då tro på ett återupprättande av partiet som skulle verkställas under CKs ledning, som hållit Gerö under armarna och täckt upp för honom, som inte samverkat med Nagy och hans vänner för att kompromettera dem med upprorsmakarnas blod och genom en repression på order från Moskva? Centralkommittén upplöser sig självt och pekar ut en tillfällig riktning överhopad med kongressförberedelser. Presidiet formas bara av militanter som varit tillfångatagna eller förföljda under Stalin-Rákosi. I dess namn (presidiets) deklarerar János Kádár: ”Bara de som inte har något ansvar i de brott som är begångna ska kunna bli medlemmar i det ombildade partiet.”⁶¹ Ingen kan tyvärr längre tala om ”reformer” inför en så radikal förnyelse. Två dagar senare kallar Kádár på militanterna och ber dem ansluta sig till Frihetens kämpar.⁶²

Den 1:a november befanns själva möjligheten med ett ”ombildat” parti ogörlig. Det finns inte längre något kommunistparti. Apparaten försvann med ryssarna, slogs i sank i Avos led. Den stora massan av militanter slogs i de revolutionära leden. Ingen är intresserad av att gå med i ett stalinistiskt parti, även om det är ”ombildat”. Angelägna om att ”för alltid bryta med det förgångna”, bildar Nagy, Kádár, Lukács och Szántó ett nytt parti som bryter med regeringsorganisationen och som de kallar: Ungerska socialistiska arbetarpartiet. Erkänner de sitt misslyckande, omöjligheten att återupprätta, att reformera ett stalinistiskt parti? Till synes åtminstone, böjer de sig för de ungerska massornas dom: kommunisterna och antistalinisterna grundar ett parti som återoppar sig på leninismen. Men säger det inte en hel del att en militant som Miklós Gimes vägrat gå med i en partibildning som han bedömde inte verkligen skulle bryta med stalinismen?

Rådens makt

Från den 28:e hade Nagy, då han utropade eld upphör, erkänt råden och lovat att försäkra att deras krav når framgång. Han går längre, ”och föreslår några arbetarråd och revolutionskommittéer att samordna sina aktiviteter och forma en sorts upprorets Riksförsamling”.⁶³ På så sätt kommer en riktig Rådsrepublik inrättas, en äkta representation av beväpnade arbetare, genom ett arbetarparlament. Det var omöjligt att gå längre på den revolutionära vägen och i denna fråga gick Nagy Miskolc-rådet till mötes. Det hade ett liknande förslag till alla råd i landsorten.

I armén bildades Revolutionära soldatkommittéer. Mötet mellan dess delegater den 30 oktober i Försvarsministeriet lägger definitivt grunden till den revolutionära militärkommittén.⁶⁴ Den lanserar genast ett manifest som deklarerar att armén står på folkets sida för att försvara revolutionens erövringar, att den gjort sig av med ett antal reaktionära officerare och att armén fortsätter att avvärja Avo-männen.⁶⁵

Samma dag får man veta att de Ungerska juristernas revolutionära kommitté just har ålagt allmänna åklagaren György Non med avskedsansökan, efter undersökning av handlingar som rör

⁶¹ *Le Monde*, 1 november.

⁶² *New York Times*, 31 oktober.

⁶³ *France-Observateur*, 1:a oktober.

⁶⁴ *New York Times*, 30 oktober.

⁶⁵ *Franc-Tireur*, 31 oktober.

hans aktiviteter.⁶⁶

En revolutionär kommitté bildas vid utrikesministeriet. Den ger konkreta förslag till regeringen om reorganisering av den ungerska representationen utomlands och återkallar FN:s delegation som inte understött revolutionärernas synpunkter.

Vi har sett hur järnvägstjänstemännen har lyckats avsätta kommunikationsministern, Lajos Bebrits, hur revolutionsrådet på universitetet protesterat mot Münnichs ministär. På alla nivåer, på alla platser, vid alla förvaltningar, tar arbetarråden och de revolutionära kommittéerna saken i egna händer. En ny demokratisk socialism skapas, en verklig demokrati med arbetarråd, som sovjeterna 1917.

Fackföreningarnas program

De ungerska fackföreningarna, rensade från sin stalinistiska linje av arbetarna, presenterade 27 oktober i *Népszava* och i *Népkarat* den 3 november ett program som speglar arbetarnas vilja och den ungerska revolutionens riktning under denna avgörande vecka: slut på striderna genom förhandling med ledarna för den upproriska ungdomen, bildandet av ett Nationalgarde med arbetare och unga som förstärkning till armén och polisen, förhandlingar för tillbakadragandet av de sovjetiska trupperna.⁶⁷ De kallar dessutom till bildandet av arbetarråd i alla fabriker för att granska planeringen och fastställandet av regler.⁶⁸

Dessa råd möjliggör att upprätta ett verkligt ”*arbetarstyre*” av ekonomin och följaktligen en ”*radikal omvandling av systemet med planer och styrning av ekonomin*”. Medvetna om byråkratins parasitära roll i företagen, begär man samtidigt en omedelbar höjning av lägsta löner till 1500 forint, och fastställandet av ett lönetak för månadslöner till 3500 forint. Detta krav som stämmer överens med Szeged-studenternas i upprorets initialt, visar hur klara de ungerska arbetarna var över vilken viktig splittrande roll lönehierarkin spelade bland arbetarna, en av nycklarna till den byråkratiska stalinismens valv. Fackföreningarna krävde också strejkrätt och fördömde arbetsrättslagarna. De utropade den 3:e oktober partipolitiskt och statligt oberoende, liksom sin vilja att delta i ledningen för revolutionära organ och i förestående allmänna val. De beslutade slutligen att bryta med WFTU (World Federation of Trade Unions), som genom Saillants röst, dess ordförande, förolämpat dem, men att behålla kontakten med alla andra internationella fackföreningar.⁶⁹

De intellektuellas program

Programmet som antogs av de intellektuellas revolutionära kommitté, ”kom till den 28 oktober i Lóránd Eötvös-universitets centralbyggnad i Budapest”, och förenade ”alla de intellektuellas organisationer, författare, konstnärer, vetenskapsmän och studenter”, och visar inte mindre tydligt viljan hos de revolutionära ungrarna att skapa en verklig demokratisk socialism, likaså på möjligheter som fanns tillgängliga för att snabbt identifiera en riktning och ett tydligt program för alla revolutionärer:

1. Omedelbar reglering av våra relationer med Sovjetunionen. Tillbakadragande av de sovjetiska trupperna från ungersk mark.
2. Omedelbart upphävande av alla handelsavtal som slutits med främmande länder och som är ofördelaktiga för vår nationella ekonomi. Landet behöver informeras om dessa handelsavtals karaktär, inklusive de som gäller uran och bauxit.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Le Monde*, 28 oktober.

⁶⁸ *United press*, 27 oktober.

⁶⁹ *Le Monde*, 14 november.

3. Allmänna och hemliga val. Kandidaterna ska nomineras av folket.
4. Fabrikerna och gruvorna ska verkligen tillhöra arbetarna. Fabrikerna och jorden ska förbli i folkets ägo och inget ska lämnas över till kapitalister eller storbönder. Fabrikerna ska ledas av arbetarråd genom fria val. Regeringen ska skydda hantverkarens och handlares verksamhetsrätt.
5. Avskaffandet av det gamla fruktansvärt kränkande systemet, alldeles för låga löner och pensioner som behöver höjas i takt med våra ekonomiska möjligheter.
6. Fackföreningarna ska verkligen försvara arbetarklassens intressen, och deras ledare ska väljas i fria val. Bönderna ska kunna bygga upp egna fackföreningar.
7. Regeringen ska garantera frihet i jordbruksproduktionen och hjälpa småbönderna och kooperativen som bildas på frivillig basis. Det vidriga systemet med obligatoriska leveranser måste avskaffas.
8. Rättvisa måste skipas för de bönder som genom den påtvingade kollektiviseringen berövats sin produktion och man måste gottgöra dem.
9. Regeringen ska garantera fullständig press- och mötesfrihet.
10. Den 23 oktober, dagen då vårt folk reste sig för att frigöra sig, ska bli nationaldag.⁷⁰

Jakten på Avo

Ryssarnas uppbrott lämnade Avo-polisen ensam i Budapest gentemot de upproriska. Man gjorde snabbt upp räkningen med dem. Sensationslysten, redovisade den borgerliga pressen svulstigt alla detaljer från jakten på Avo-män och frihetskämparna anförtrodde sig till tidningarna under den kortlivade segerns dagar. Det är onödigt att beskriva detta på nytt. Men ändå är ett antal förklaringar nödvändiga.

Först och främst var det så att de upproriska förföljde de som tillhörde Avo för att de hatade dem. *Daily Workers* korrespondent i Budapest, Charlie Coutts, kallade en av sina artiklar ”Varför man hatar AVH”.⁷¹ Polisspioner och torterare, arroganta och maktfullkomliga, Avo-männen hade under tio år samlat på sig ett helt folks hat. Deras agerande ända sedan upprorets början, skotten vid Radiohuset, sedan vid Parlamentet, de summariska avrättningarna fick hatets bågare att rinna över under de revolutionära dagarna.

Dessutom behövde Avo-poliserna jagas därför att de utgjorde en verklig fara. Så länge som de ryska trupperna var stationerade i Ungern, så länge som Budapest fanns inom räckhåll från deras kanoner, så länge som deras återkomst kunde vara möjlig, utgjorde närvaron av Avo-män en dödlig fara för varje ungersk revolutionär. Avo-poliser i det fria Budapest var femtekolonnare: De upproriska ville försäkra sig mot bakhåll likväl som om sin säkerhet.

Naturligtvis var inte alla revolutionärer överens om det snabba sätt huvudstaden rensade ut dessa Avo-män. Man vet att på kvällen den 31 oktober bönföll en delegation från Avo författarfacket att ingripa för att få frihetskämparna att skriva på en överenskommelse att de skulle få leva. Men medlingen från författarna, av vilka flera – och några av de bästa – hade torterats av Avo-män, fick ingen effekt. Den 3 november bekräftade Béla Kiraly, som var chef över de revolutionära militära styrkorna i Budapest, i alla fall att regeringens och kommittéernas order var att inte döda någon på plats, utan att visa alla arresterade från Avo till domstolen.⁷² Det blev inte så att jakten på poliser från AVH upphörde förrän framemot den 2:a november, och då i brist på villebråd.⁷³

De stalinistiska partierna bemäktigade sig dessa fakta och försökte, genom detta få argument att

⁷⁰ Enligt *Pologne-Hongrie 1956*, EDI, pp. 196-197.

⁷¹ *The Daily Worker*, 1:a december.

⁷² *New York Times*, 4 november.

⁷³ *France-Observateur*, F. Fejtö, 8 november.

beskriva det som en vit kontrarevolution som jagar militanta kommunister på gatorna i Budapest. Men just de fakta som citerades av dem dementerade denna tes: nämligen genom att skriva, ”att en militant från Förbundet, kamrat Keleman har tagits ner (från hängning) av folkhoppen som känt igen honom”,⁷⁴ André Stil i *Humanité* tillstår att folkhoppen inte dödade den som togs för en Avoman, när de upptäckte att det handlade om en kommunist. Den kommunistiska veteranen och partisekreteraren i Budapest, f.d. kämpe i de internationella brigaderna i Spanien och i FTP-MOI (Francs-Tireurs Partisans – Main d’Oeuvre Immigrée) i Frankrike, modig motståndare till Rákosi, Imre Mezos död, som orsakades av ett misstag motsäger inte denna tolkning. Han blev egentligen dödad vid tiden för stormningen av partiets lokaler, där han höll på med att ta emot revolutionära delegationer och där några förföljda från Avo som kom för att stödja belägringen med vapen i hand, drog med sig de övriga som var på kontoret i döden.

Massakrer, summariska avrättningar, lynchningar har till denna dag följt varje revolution. Ska vi påminna om septembermassakrerna under den franska revolutionen, avrättningarna av gisslan under Pariskommunen och liknande dåd under den ryska revolutionen, den spanska revolutionen, eller i varje europeiskt land vid tiden för befrielse? Massornas hämnd är lika hemsk som kontrarevolutionärerna, som framkallat ilskan, var brutalare och grymmare. Avo skördade vad de sått: de blev brända av eldsvådan som tändes av byråkratin, som de gett ett handtag.

Kontrarevolutionära tendenser: de som emigrerat

Från början av det ungerska upproret, försökte ett stort antal ungrare i utlandet att återvända till landet: borgerliga demokrater, socialdemokrater, fascister. Man kände till *Humanités* tes, enligt vilken de hjälpte den kontrarevolutionära kadern, som på så sätt skulle kunna triumfera under Nagys herdestav, utan den av försynen skickade ryska interventionen.

Ett antal fakta motsäger denna tes. Det är först och främst det memorandum från den österrikiska regeringen, daterat den 3 november och som förklarar: ”Den österrikiska regeringen har inrättat en förbjuden zon längs med den österrikisk-ungerska gränsen... Försvarsministern har inspekterat denna zon tillsammans med militärattachéer från fyra stormakter, varav en är Sovjetunionens. Militärattachéerna fick på så vis försäkra sig om att mått och steg hade vidtagits i gränzonen för att skydda gränsen och den österrikiska neutraliteten. Alla försiktighetsåtgärder hade också vidtagits vid den västliga österrikiska gränsen för att förhindra folk från utlandet att nästla in sig... De österrikiska myndigheterna bad den f.d. statsministern, Ferenc Nagy (från småföretagarnas parti), som plötsligt kom till Wien, att omedelbart lämna österrikiskt territorium. Detta är även känt av de sovjetiska myndigheterna. Tillåtelse att stanna i Österrike nekas ledande politiker från utlandet... Den österrikiske ambassadören i Moskva har delgett den sovjetiska utrikesministern dessa fakta.” Trots den stalinistiska pressens kampanj, har den ryska regeringen aldrig officiellt bestridit dessa fakta gentemot den österrikiska regeringen.⁷⁵

Likaså lyckades den f.d. generalsekreteraren för de ungerska Ungsocialisterna, Ferenc Eröss, verksam som linotypist i Bryssel, inte ta sig över gränsen, utan drevs tillbaka av de upproriska själva. Ett förståndigt agerande anser han.⁷⁶

Prinsen Eszterházy

Humanité gjorde stor affär kring frisläppande av prins Eszterházy, den största markägaren i Ungern sen före kriget, vars frisläppande visade på, enligt tidningen, rörelsens ”Horthy-”karaktär. I verkligheten var han, befriad som alla andra politiska fångar, alla Rákosis offer, noga med att

⁷⁴ *L’Humanité*, 17 november.

⁷⁵ *Tribune*, 23 november.

⁷⁶ *Le Peuple*, 14 november.

hålla sig på denna jord brinnande av revolutionens flamma. Han fick ge sig av utan pompa och ståt till Österrike, där han kunde njuta i fred av sin enorma rikedom som han hade bevarat där. Han försökte visa upp sig genom att därifrån skicka hjälp och kläder till bönderna på hans f.d. ungerska domäner. De skickade allt tillbaka utan att röra vid det.⁷⁷ Tror man att bönderna gjuter sitt blod för att sen ge tillbaka marken till prinsen, slåss för att sedan återuppleva det gamla slaveriet?

Kardinal Mindszenty

Kardinal Mindszenty har lämnat de mest sensationella förklaringar och upplysningar om de borgare eller stalinister som till varje pris ville hålla för trolig tesen om en vit kontrarevolution i Ungern. Det var Pragradien, som den 1:a november, lanserade nyheten om en regering med en ärkebiskop som ordförande: upplysningen som upprepades av franska AFP, valsade runt med behag i den reaktionära pressen liksom i *Humanité*, så glada för att här använda Radio Free Europes påfund i brist på bevisning.

Mindszenty, ungersk kardinal och ärkebiskop, verkligen en envis reaktionär, en oresonlig motståndare mot revolutionen. Men han befriades, som Eszterházy, av en revolution som var generös liksom alla revolutioner och öppnade helt och hållet sina fängelseportar. Dessa män hade torterat Rajk. Kardinalen hade liksom Rajk erkänt. Då Rajk återupprättats behövde man befria honom....

Man har tillskrivit kardinalen alla sorters förslag och avsikter. Hans deklARATION i Budapestradion borde särskilt ha oroat ryssarna och fått dem att besluta om sin intervention. Den engelska journalisten Mervyn Jones försökte dokumentera detta tal i radion den 3 november. Kardinalen talade om "kamp för frihet", som blev förvirrat i Ungern och bekräftade att det handlade om folkets vilja till "en fredlig samexistens baserad på rättvisa". Han begärde att Rákosisterna skulle ställas inför rätta i "opartiska och oberoende tribunaler" och uttalade sig mot varje form av hämnd. Hans program: "Vi vill ha ett samhälle utan klasser och en stat där lagen styr, ett land som utvecklar demokratin, och på goda grunder baseras på begränsad privategendom i samhällets och lagens intresse." Han krävde inte kyrkans förmåner återställda, utan frihet för religiös utbildning och pressfrihet och organisationsfrihet för katoliker. Betyder det att kardinalen blivit omvänd till en sorts demokratisk socialistisk tro? Visst inte, men precis som Jones tänker är det helt enkelt "för att de demokratiska styrkornas inflytande var så förkrossande, utsikter för kontrarevolutionen så små", som kardinalen inte kunde föra fram något annat.⁷⁸ När den jugoslaviske journalisten Vlado Teslic, påpekar i sin skrivelse risken för en "högerutveckling" genom att i synnerhet argumentera utifrån Mindszenty, ger han en värdefull information: högergrupperingar delar ut flygblad med texten: "Vi behöver inga arbetarråd: kommunisterna har ett finger med i dem." Men offentligt tiger de Mindszenty-trogna i denna fråga. En annan jugoslavisk korrespondent, Djuka Julius såg en liten grupp unga som klistrade upp handskrivna affischer som kräver uteslutning av kommunisterna och bildandet av en Mindszenty-regering, "en moderat fascistisk slogan", säger han. Nästa dag, efter en återförening med delegater från stålindustrin i Csepel, runt deras ordförande Elek Nagy, drar han den slutsatsen att fascisternas appell att "likvidera socialismens landvinningar" strängt taget inte gav något eko i befolkningen. Vid tiden för presskonferensen 3 november vägrar Mindszenty, vars perspektiv tydligen är att beskydda ett "kristet-demokratiskt" parti, svara på frågan från en ungersk journalist om sin eventuella regeringskandidatur, och lämnar salen.

⁷⁷ Anna Kethly i *Franc-Tireur*, 30 november.

⁷⁸ *Tribune*, 30 november.

József Dudás

Humanité, som vanligt med André Stil bakom pennan pekar likaledes ut József Dudás, ordförande för Budapests revolutionära kommitté, som en av ledarna för den "fascistiska" kontrarevolutionen.⁷⁹

Vem var egentligen Dudás? "En fascistisk journalist", som Stil skriver? "Ingenjör" som hans vän på *Daily Worker* bekräftar? Själv presenterar han sig för journalisterna som en gammal kommunistisk militant, medlem av Kommunistpartiet under ockupationen, gick över till småföretagarnas parti 1947, arresterad strax efter, utsläppt 1956 och återupprättad några dagar före revolutionen, under Gerös styre. Varken *Humanité* eller *Daily Worker* förnekar att han måhända under en tid gled omkring bland topparna i Kommunistpartiet.

Vad som, hur som helst, är möjligt att bestyrka är att de gånger Dudás visade sig under de revolutionära dagarna, möjliggjorde inget av hans spektakulära framträdanden att man skulle sätta etiketten "fascist" på honom. I sin tidning *Függetlenség* (Oberoende), publicerade han fyra artiklar vars teman var, enligt Anna Kethly "att man inte rör någon ekonomisk reform från 1945, de sovjetiska truppernas återtåg, press- och föreningsfrihet, fria val".⁸⁰ Men vi vet också att hans tidning hade en rubrik 30 oktober: "Vi känner inte igen denna regering", och att han nästa dag mottogs av Imre Nagy, som han skulle ha avkrävt Utrikesdepartementets plånbok.⁸¹ Utsatt för ett avslag, höll han sig kvar några timmar i departementet med sina partisaner och blev för detta arresterad på order av Imre Nagys regering.⁸²

Var han en äventyrare som försökte profitera på revolutionen? Hans attityd kan få en att tro det. Det är i alla fall den hypotes som framkommer när man läser den polska kommunisten Woroszylskis depeesch, när han beskriver sitt samtal med Dudás och i analysen som han skisserar vid detta tillfälle. Detta visar att en äventyrare som vill komma fram till målet måste akta sig för att tala ett fascistiskt språk. Det visar också att Nagys regering, den 3 november, var ganska etablerad, så att den kunde arrestera en man som skröt över sina så viktiga revolutionära funktioner. Stil som berättade om Dudás äventyr, drar tvärt sin egen slutsats: "Det är därför han blir arresterad".⁸³ Men han säger inte av vem och av vilken orsak: om Dudás hade varit, som han påstår, en verklig fascist och kontrarevolutionär, hur kan man förklara att Nagy, som enligt Stil var kontrarevolutionens furir, lät arrestera honom? Dessa lögner är så grova att det räcker att röra vid dem för att smula sönder dem.

Vart gick den ungerska revolutionen den 4:e november?

Fakta är uppenbara. Det är klaggjort att kontrarevolutionära tendenser har uttryckts. Det är icke desto mindre säkert, som kommunisten Peter Fryer, *Daily Workers* särskilt utsända, skriver i sitt avskedsbrev till Kommunistpartiet, att "det beväpnade folket, var fullt på det klara med faran för kontrarevolution, och var själva fullständigt förmögna att krossa den".⁸⁴ Efter de hårda bataljerna under den första veckan, fick Ungern känna på en verklig explosion av frihet, som ledde till ett fraterniserande mellan klasserna, som förenades mot ryssarna och av en sorts förvirring: ingenting är mer signifikativt än att olika tidningar blomstrade, alltifrån de "riktiga", trycksaker, till stencilerade och maskinskrivna tidningar, eller till och med manuskript och affischer. I denna atmosfär, kunde reaktionärer nästla in sig och sticka fram näsan. Inte mer. En enda reaktionär

⁷⁹ *L'Humanité*, 16 november.

⁸⁰ Anna Kethly i *Franc-Tireur*, 30 november.

⁸¹ *Le Monde*, 5 december.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *L'Humanité*, 16 november.

⁸⁴ *The Daily Worker*, 16 november. [Hela avskedsbrevet finns på svenska i Peter Fryer, [Ungersk tragedi](#). Där finns också svaret från *Daily Workers* redaktion Ö A]

tidning kom ut: *Virradat* (Gryning). Den publicerade endast ett nummer, ty arbetarna vägrade trycka den nästa dag.⁸⁵ Detta hindrade inte de borgerliga tidningarna i väst att tala om att det florerade antikommunistiska tidningar. Vi behöver bara citera tidningen *Igazság* (Sanningen), de Revolutionära Ungdomarnas partiorgan, ledd av den unga kommunisten och intellektuella, Obersovszky, med unga redaktörer från Szabad Ifjúság, Ungkommunisternas tidning och vi får en uppfattning om vad den där ”antikommunismen” är.

Vi nämner bara för minnets skull tesen enligt vilken den ungerska revolutionen orienterade sig mot ”en västlig demokrati”. Allt motsäger detta, allt gjorde det genast, arbetarmotståndet, rådets agerande, repression som leddes av ryssarna mot revolutionens arbetargrund. Den hade definitivt bara en roll: förse stalinisterna med argument för att rättfärdiga sin repression.

Riktningen som den ungerska revolutionen tog var i själva verket så mäktig att ingen i Ungern undgick dess inflytande, för inte någon kunde agera utan att ta hänsyn till den. I det avseendet var basen på vilken de gamla småborgerliga och reformistiska partierna återuppbyggdes väldigt betydelsefulla. Man ska inte i första hand fästa vikt vid Béla Kovács och andra reformisters närvaro för att förstå den riktiga betydelsen av Nagys tredje regering: det är språket, det är programmet över vilket de kom överens som man ska studera. Ansikte mot ansikte med makten föds arbetarråd. Att återupprätta en regering kunde inte göras annat än genom ett känsligt språk som kunde ge eko hos de upproriska massorna.

Nagys tredje regering

PCFs (det franska kommunistpartiet)politbyrå talade om ”de som blev Hitlers allierade, reaktionens och Vatikanens representanter, som förrädaren Nagy installerat i regeringen”.⁸⁶ Den franska reaktionära pressen var märkligt tyst om sammansättningen av denna regering, som inrättades i enlighet med krav från råden med sina representanter från alla demokratiska partier och ledarna för upprorsmakarna. Vid sidan om Nagy-kommunisterna, Nagy, Kádár och Losonczy, kom också representanter för reformistiska socialister och bönder in i regeringen. Dessa hade haft en legal status under Rákosi, om än teoretisk. Dessutom militärhjälp från upproret i Budapest, Maléter, betraktad som en representant för ”Frihetskämparna”.

Socialisterna

Anna Kéthly har rikligen visat upp sitt partis syn, efter att hon lämnat Ungern. Men man måste understryka att hon, den 1:a november, i sitt partis tidning, *Népszava*⁸⁷ deklarerar: ”Låt oss vaka över våra fabriker och våra gruvor, och jorden som ska stanna i böndernas händer.”⁸⁸

Gyula Keleman, partisekreterare, använder samma språk. Då han mottar en jugoslavisk delegation, säger han till dem att hans parti ”ska kämpa med största övertygelse för att bevara arbetarklassens landvinningar, och att han kommer att stödja arbetarråden”.⁸⁹

De ledande bönderna

Vid tiden för sammankomsten för att återupprätta småföretagarnas parti i Pécs den 21 oktober, skrev Béla Kovács: ”Frågan är om partiet som återupprättas åter ska proklamera gamla idéer på nytt. Ingen kan väl drömma om att ta tillbaka grevar, bankirer och kapitalister; den gamla världen

⁸⁵ *Demain*, 29 november.

⁸⁶ *L'Humanité*, 5 november.

⁸⁷ *Népszava* (”Folkets röst”), det socialdemokratiska partiets huvudorgan sedan föregående sekels slut, blir facket centralorgan efter ”sammanläggningen” av detta parti och Kommunistpartiet i juni 1948. Blir åter det ombildade socialdemokratiska partiets organ under revolutionen. Idag är den åter fackens organ.

⁸⁸ *Tribune*, 23 november.

⁸⁹ *Ibidem*.

är död, en gång för alla. En verklig medlem i Småföretagarnas parti kan inte tänka likadant i dag som 1939 eller 1945.”⁹⁰

Och Ferenc Farkas, sekreterare i det Nationalistiska bondepartiet, som blev Petöfi-partiet, understryker den 3 november att ”regeringen kommer behålla socialistiska landvinningar så mycket den kan och som kan vara till nytta för ett fritt, demokratiskt och socialistiskt land.”⁹¹

Pál Maléter, upprorets hjälte

Slutligen är det Maléter, denna officerare från Honvéd som gick över till upproret under de första timmarna och som höll stånd tillsammans med 1500 arbetare, studenter, soldater i Kiliankasernen; Maléter, hjälten från frihetskampen. Vem är han? Enligt Stil, ”en gammal Horthy-officer som låtsades ena sig med folkmakten”.⁹² Egentligen är det en gammal kommunist, som vanns till kommunismen under fångenskap, en gammal elev från den ryska militärakademien, fallskärmsjägare i Ungern under kriget, och även ledare för partisanerna i Ungern. Det särskilda sändebudet för *Daily Herald*, arbetarpartimedlemmen Basil Davidson har intervjuat honom. Han berättar: ”Han bar ännu sin lilla partisanstjärna från 1944 (och en annan röd stjärna som hans regemente fått vid kolgruvan i Tatabánya), vid ett tillfälle när alla officerare tog av sig sina sovjetiska epåletter”. Davidson frågar honom vart den ungerska revolutionen går. ”Om vi gör oss av med ryssarna”, säger han till mig, ”tro inte att vi vänder bakåt, till det förgångna. Och om det finns människor som tänker återvända till gamla tider, då får vi se.” – Och han lägger handen på sitt revolverhölster.⁹³

Revolutionsregeringen

Den unga ledande kommunisten i den ungerska armén hade en klar attityd. Det var regeringens bild av vilken han var en del, och som just hade accepterat revolutionens program och institutioner. I dess namn deklarerade Géza Losonczy att man inte skulle låta ifrågasätta ”nationaliseringen av industrin, jordreformen och de sociala landvinningarna”. Den uppgav sig redo att slåss för ”nationellt oberoende, jämlikhet i domstolarna och byggandet av socialismen, inte genom diktatur, utan grundad på demokrati”.⁹⁴

Arbetarrådets revolution hade just avslutat sin första fas med seger. Överallt härskade ordning i råden och i de beväpnade arméerna. Trots skräcken och förstörelsen förberedde sig ungrarna på att bygga ”morgondagar som sjunger”. Mikojan och Suslov, som hade återvänt, åkte åter till Moskva samtidigt som de försäkrade Imre Nagy om sitt stöd. Det var den 3 november. Just den kvällen då ryssarna lömskt höll kvar Maléter och hans högste stabsmajor sedan de kommit för att förhandla om sin utrymning. Den 4:e utslungade de sina granater, sina kanoner och sina pansarvagnar mot revolutionen, medan den stalinistiska pressen i hela världen stödde mördarna och lät revolutionärerna i Ungern dö.

Dubbelmakten

Den polska revolutionen hade fränkopplats den ungerska revolutionen. Arbetarrådets seger med det revolutionära programmet som var deras eget var som en dödlig fara för byråkratin i Sovjetunionen. Den 8 november talade Chrusjtjov, i ett föredrag inför unga kommunister i Moskva om den ungerska ungdomen som sätter sig upp mot regimen och drar slutsatsen att det behövs, ”att hela tiden öka vaksamheten och att ständigt sätta den korrekta skolningen av ungdomen högre

⁹⁰ *Ibidem.*

⁹¹ *Ibidem.*

⁹² *Ibidem.*

⁹³ *Ibidem.*

⁹⁴ *Le Parisien libéré*, 5 november.

upp på dagordningen” i Sovjet. Den sinnesstämning som råder i denna stund (december 1956 – januari 1957) bland studenterna på Moskvas universitet visar detta: diagnosen är korrekt. Den revolutionära polska och ungerska ungdomens program är samma som den som reste sig i Östberlin 17 juni 1953, samma som den tjeckiska ungdomens, den rumänska och den ryska. 1940 mördar Stalin Trotskij, men lyckades inte ta död på trotskismen, vars idéer idag triumferar i de tilltagande samtida revolutionära rörelserna. Stalins efterföljare har förgäves dödat tiotusentals revolutionära ungerska militanter, och deporterat tiotusentals revolutionära ungerska ungdomar till Sovjetunionen: revolutionen fortsätter.

Den militära kampen

Trots en förkrossande numerisk majoritet, trots en förkrossande överlägsenhet i tunga vapen, fick ryssarna använda mer än en vecka innan de kunde hindra allt militärt motstånd i försvarslinjen.

”De viktigaste motståndscentra blev arbetarkvarteren. Målen som ryssarna attackerade med särskilt ursinne och våldsamhet blev de metallurgiska fabrikerna i Budapests ’röda förort’, arbetarkvarteren, arbetarområdena och fabrikerna där de ungerska kommunisterna hade sin starkaste positioner och med de mest aktiva militanterna”

skriver ett ögonvittne⁹⁵, och tillägger:

”Det är framför allt arbetarna, kommunisterna och de unga (från 14-20 år) som slåss överallt i Budapest med gammaldags gevär, kulsprutepistoler eller Molotovcocktails, mot bepansrade ryska avdelningar. Det blev Csepelfabriken med sina stålarbetare, den militanta proletära eliten i det ungerska kommunistpartiet som bjöd det starkaste motståndet mot de ryska tanksen”.⁹⁶

Arbetarna i Csepel la inte ner vapnen förrän efter 10 dagar av ursinnig strid, och samma dag bestämde de sig för att fortsätta kampen för sina krav, arbetarrevolutionens. Arbetarna i Dunapentele f.d. Sztalinvarós slogs ”för socialismen” under ledning av sina råd tills de krossats av tanksen och bombats sönder. Gruvarbetarna i Pécs höll stånd i sina gruvor och några fann där på egen hand döden genom låta sig sprängas i dem. Deportation av massor av unga ungrare visar på maktlösheten hos ryssarna inför den obetvingliga viljan hos den revolutionära ungdomen.

Proletariatets internationalism

Kremlbyråkratin intervenerade från den 4 november med trupper som kom från den asiatiska delen av Sovjetunionen, i hopp om att språkbarriären skulle förhindra fraternisering mellan ryska arbetare och bönder i uniform och de ungerska revolutionärerna. Samtidigt spred byråkraternas rykten bland dessa trupper att man skickade de för att försvara Suezkanalen, som nationaliserats av Nasser, mot den fransk-engelska imperialistiska expedition av den 4 november. De ungerska kämparna förklarade för soldaterna i den sovjetiska armén att Donau inte var Suezkanalen....

Frihetskämparna, säkra på sin sak, fortsatte att vädja till den proletära internationalismen hos soldaterna från Sovjetunionen. Den 7 november vände sig arbetarna i Dunapentele till dem på den ryska revolutionens 39 årsdag: ”Soldater! Er stat har skapats till priset av en blodig strid för att ni, ni skulle få er frihet. Varför vill ni krossa vår frihet? Ni kan se med era egna ögon att det inte är fabriksägarna, storgodsägarna eller borgarklassen som tagit till vapen mot er, utan att det är det ungerska folket som för en desperat kamp för samma rättigheter som ni gjorde under er kamp 1917. Sovjetiska soldater, ni har visat vid Stalingrad att ni kunde försvara ert land, använd inte era vapen mot den ungerska nationen.”⁹⁷ Och svaret kom: I Budapest ger sig den ryska kommandanten för en pansarvagnsenhet på Frihetskämpar. Han måste slå ned tre barn som för-

⁹⁵ Michel Gordey, *France-soir*, 12 november.

⁹⁶ *Ibidem*, 16 november.

⁹⁷ *New York Times*, 8 november.

sökte tända eld på hans tanks med bensinbomber, och förstod då att det handlade om en arbetarrevolution.⁹⁸ Tusentals avvärnade ryska soldater samlades ihop i Sovjetunionen och sattes i läger. Vissa gick under jorden, och i nordöstra regionen befriades ett tåg med deporterade ungrare.⁹⁹ Den ungerska revolutionen och den ryska arméns intervention skulle så bli ett ytterligare bidrag till de ryska massornas radikaliserings och till den revolutionära viljan hos ungdomen.

János Kádárs regering

I det ögonblick då den ryska armén på detta sätt attackerade den ungerska revolutionen, framträdde en manöver som var ägnad att vilseleda arbetarna och dölja byråkratins kontrarevolutionära operation. Några timmar efter tanksens intåg på scenen, tillkännager Budapestradion i ryssarnas händer, bildandet av en "arbetar- och bonderegering" med János Kádár som ordförande. Men Kádárs personlighet, hans popularitet, som han hade förskaffat genom förföljelser och tortyr som Rákosi-Gerö orsakat, hade gjort honom till en ledare för de oppositionella kommunisterna innan revolutionen och Nagys förstelöjtnant under revolutionen. Den 1:a november deklarerade han fortfarande inför den ryska ambassadören Andropov att han var redo att slåss om det behövdes, "med bara nävarna".¹⁰⁰ Den 1:a talade han i radio i den nya Nagy-regeringens namn, vilken han var medlem i. Även om han som inrikesminister likväl var inblandad i processen mot sin kamrat Rajk, fastän han höll sig i skymundan vid Petöfi-cirkelns aktiviteter och följde med Gerö till Belgrad, verkar han ha kunnat hålla sig nätt och jämt ifrån den stalinistiska apparaten, precis som Nagy och Losonczy under de kritiska dagarna. Vad kan förklara denna omsvängning? Vad hände egentligen? Har Kádár, sönderbruten av tortyr, blivit en kropp utan själ, ett instrument i händerna på de stalinistiska poliserna¹⁰¹? Har han helt enkelt reagerat som en apparatmänniska och gett efter för byråkraternas press? Det är omöjligt att avgöra detta. Det som är säkert är att Kádárs närvaro i ledningen för en regering är det sista hörnet i fyrkanten av stalinister Münnich, Apro, Marosán, vars arbetarråd krävt deras utslutning, och som betjänade byråkratin i Kreml genom att försöka sprida oro bland arbetarna.

Första tillbakagången för arbetarråden

Under de första dagarna av strid efter den 4 november, verkade det som att initiativet framför allt låg hos de mest beslutsamma av kontrarevolutionärerna i de stalinistiska lägren. Så här tillkännager den ungerska kommandanten i Szombathely, som anslutit sig till ryssarna, i radion: "Arbetarna slog till. I fabriker, i arbetarråden har fascisterna likviderats."¹⁰² Den 8 november tillkännagav stalinisten Ferenc Münnich och inrikesministern Kádár, tillika försvarsminister, offentligt Kremls vilja att tillintetgöra arbetarrådets makt genom att upplösa arméns revolutionära kommittéer, genom att kräva utslutning av de som han döpte till "kontrarevolutionärer" i råden. Visserligen var råden erkända, men regeringen fråntog dem all betydelse genom sitt dekret att de inte hade någon makt att välja eller avsätta någon som helst i administrationen, genom att förbjuda dem att ta något som helst beslut utan samtycke från en "politisk kommissarie" som de tyvärr var bundna vid.¹⁰³ Men egentligen, allteftersom de beväpnade arbetarna borde gett upp sin kamp, blev det klart att, trots avrättningar, arresteringar, deporta-

⁹⁸ *Daily Telegraph*, 10 november.

⁹⁹ *New York Times*, 25 november.

¹⁰⁰ I sin text "Imre Nagy under revolutionen" (i *Imre Nagy, un communisme qui oublie pas l'homme*, Plon éd., s.249) relaterar Tibor Meray så här detta samtal mellan de ungerska ministrarna som kommit för att protestera mot de ryska motoriserade kolonnernas avancemang för att besätta strategiska positioner: "En efter en stödjer de viktigaste medlemmarna i kabinettet den 'gamle'. Den våldsammaste av alla och hans framtida efterträdare, János Kádár. Oavsett vad som händer honom, säger han nära att explodera, är han villig att såsom ungrare slåss om det behövs. 'Om era tanks, skriker han till den sovjetiska ambassadören, kör in i Budapest, gå jag ut på gatan och jag ska slåss med mina bara händer.'"

¹⁰¹ *Franc-Tireur*, 29 november.

¹⁰² *The Daily Worker*, 5 november.

¹⁰³ *Franc-Tireur*, 5 november.

tioner hävdade sig råden, förnyande efterhand till råge de uppkomna luckorna i sina led, framdriva och understödda av arbetare som inte kände någon annan auktoritet eller annat program än sina egna. Sju dagar av strid hade inte minskat den revolutionära viljan hos massorna. Man måste ändra taktik. János Kádár började då spela rollen som han hade blivit utsedd till att spela.

Kádár försöker vinna råden

Den 11 november deklarerar Kádár i radion att regeringen ska förhandla om ryssarnas återtag. De gamla medlemmarna i Nagys regering "godkänner helt och hållet hans revolutionära program", enligt honom och har uttryckt önskan om ett nära samarbete med honom. Han bestyrker att flera politiska partier skulle kunna delta i det offentliga livet. Under det att han fördömer Rákosi-Geröregimen, tillstår han: "Det finns människor i Ungern som fruktar att regeringen återinför de gamla metoderna från kommunistpartiet och dess styrelsesätt. Det finns inte en man som har en ledande funktion som tänker agera på det sättet, ty även om han vill det, blir han bortsopad av massorna."¹⁰⁴ Den 12 november tillåter sig det engelska kommunistpartiets tidning att tillkännage att "M. Kádár har samtalat med M. Nagy".¹⁰⁵ Den 14 november bekräftar Sándor Gáspár, fackföreningsledaren, att regeringen erkänner råden och att dessa skulle ha rätten att ta beslut i fabrikerna som deras direktörer borde verkställa. Han preciserar att arbetarråden emellertid borde bli styrkta i sin makt genom nya val.¹⁰⁶

Den 14 november i Budapest bildas, Budapests Centrala Arbetarråd, vald av alla huvudstadens arbetarråd tillsammans. Rådets medlemmar är mycket unga: medelåldern är mellan 23 och 28 år. Några "gamlingar" har upplevt förtrycket från Horthys fascistregim innan Rákosis, några har varit militanta socialdemokrater innan de anslöt sig till "kommunist"-partiet, så var det för Sándor Báli, en av delegaterna från Belojannis-fabriken i Budapest, vars inflytande är betydande i rådet. Denna låssmed och verktygsmakare är tillsammans med låssmeden som blev ingenjör, Karsai, politiska inspiratörer för majoriteten av råden efter uteslutningen från och med den 15 november av den "kadaristiska" falangen ledd av Arpád Balász. De övriga ansvariga militanterna är den unge låssmeden och verktygsmakaren på 23 år, Sándor Rác, han också en delegat från Belojannis-fabriken, optikern Miklós Sebestyén, verktygsmakaren Feredc Töke, delegat från raffinaderiet i Csepel, György Kamocsai, representanten för järnvägstjänstemännen Endre Mester, alla representanter för denna generation arbetare, vilken den nya regimen har gett utbildning och kvalifikationer, men som den har berövat demokratiska rättigheter.

Efter repressionen som följde den 4 november, var Centralrådet i realiteten den enda myndighet som var erkänd i Budapest. Med ständig kontakt med studenternas och de intellektuellas Revolutionära kommittéer, förkroppsligar detta råd arbetarrevolutionen. Det till detta som Kádár, utan annan makt än de oförmögna ryska tanksen inför generalstrejken, vänder sig för att få folk att återuppta arbetet. Som han kommer att deklarera senare: "Regeringen förhandlade upprepade gånger med Budapestrådet därför att man ansåg att rådet skulle hjälpa arbetarråden i fabrikerna att fullgöra sina uppgifter och sina mål."¹⁰⁷

Från den 14 november låter Budapests Centrala Arbetarråd meddela villkoren man ställer för att återuppta arbetet. De är samma som revolutionens krav: erkänna strejkrätten, återinsätta Imre Nagy vid makten, ryssarnas ger sig av, fria och ärliga val med allmän rösträtt, slut på enpartival och för fria partier som godkänner den ekonomiska regim som existerar, total frihet i förhållande till Sovjetunionen, neutralitet för Ungern. Kádárs svar, undvikande, positivt, sådana som de han

¹⁰⁴ *Ibidem*, 12 november.

¹⁰⁵ *The Daily Worker*, 12 november.

¹⁰⁶ *France-Soir*, 15 november.

¹⁰⁷ *L'Humanité*, 10 december.

gav offentligt nästa dag, vittnade framför allt om hans önskan att övertyga rådsdelegaterna om äktheten i hans intentioner, men också om sina egna begränsningar... Han stryker under de katastrofala ekonomiska konsekvenser om strejken förlängs, förklarande att ”det inte är tal om att Imre Nagy återkommer... eftersom han kommer att befinna sig på utländskt territorium” (den jugoslaviska ambassaden). Han förklarar sig ense med principen om att ryssarna ska lämna: ”när denna fara (reaktionärerna) en gång avväjts, kommer de ryska trupperna lämna Ungern”. Han lovar upprättandet av ett ”politiskt system med flera partier”, ”villkorat att dessa partier erkänner den socialistiska regimen”. Han begär av råden att visa försiktighet när det gäller frågan om fria val, ”som inte är enkel”, ty ”då skulle ju vårt parti kunna bli slaget”. Han lovar inget när det gäller det ungerska uranet som, säger han, ”vi inte skulle kunna exploatera själva”, men lovar att i framtiden offentliggöra alla ekonomiska överenskommelser med Sovjetunionen. Men han förkastar energiskt idén om neutralitet. Slutligen meddelar han inför rådet, som har stått upp mot deportationerna: ”Vi har slutit ett avtal med den ryska försvarsledningen enligt vilket ingen ska bli deporterad från Ungern.”¹⁰⁸

Efter det att svaret blev känt diskuterades det av arbetarråden. Senare samma dag, den 15 november på kvällen tog delegaterna från Budapests Centrala Arbetarråd till protokollet arbetarnas vilja att inte avsluta strejken, innan de fått sina väsentliga krav tillgodosedda. Samlade i sätet för Spårvagnskompaniet, röstade de för fullföljandet av generalstrejk. Två krav sattes främst vars fullföljande ensamt skulle kunna, enligt dem, föra med sig en förändring av deras attityd: Imre Nagys återkomst till makten, truppernas evakuering från Budapest och evakuering från hela landet strax därefter ”av vänskapsintresse med Sovjetunionen”.¹⁰⁹ Märk väl att Centralrådet inte överger helt gårdagens krav. Men Imre Nagys återinsättande i makten, en möjlighet Kádár låtit antyda, och evakueringen av ryssarna från Budapest kommer att hädanefter innebära garantier för att ryssarna låter det politiska livet fortgå som vanligt i huvudstaden. Realister emotser en evakuering i etapper. De varskor föraktfullt Kádár att de fortfarande ska förbehålla sig rätten att ta sin tillflykt till strejken för att få igenom sina övriga krav om det verkar nödvändigt för dem. Just då är det uppenbart att medlemmarna i Budapestrådet, genom att fullfölja strejken, tror att det är möjligt att förmå Kádár och ryssarna att ge upp på dessa fundamentala punkter. Kádár å sin sida ämnar behålla dessa samtalspartners han har. Mitt i rådsmötet tränger sig ryska soldater in i salen understödda av två stridsvagnar och tre bepansrade bilar.¹¹⁰ Kádár, som får ett telefonsamtal, ursäktar sig för arbetardelegaterna och ingriper hos det ryska befälet, för att de ska dra tillbaka trupperna. Denna incident bidrar utan tvivel att utveckla, åtminstone hos vissa rådsmedlemmar, uppfattningen att Kádár gör sig till talesman för råden hos ryssarna och att han fullföljer den minst onda politik som han drar nytta av. Egentligen består Kádárs ”spel” av, som fortsättningen ska visa, att inte påtvinga ryssarna rådets åsikter, utan att påtvinga råden ryssarnas vilja.

De första resultaten av Kádárs agerande

Hungern och kylan blev Kádárs främsta allierade. Lidandena som uthärdats under och efter striderna, fattigdomen, förlusterna, hade bara de kunnat sänka arbetarnas moral. Men när man i Kádárs löften lät skymta en möjlighet till fredsuppgörelse, bidrog detta till att väcka en viss demobilisering hos arbetarna. Det är dessa två faktorer som i första hand verkar ha varit bestämmande vid beslutet att Csepel-arbetarna skulle återuppta arbetet.

Stålverksarbetarna i Csepel hade varit spjutspetsen i revolutionen. Från den 23 oktober, hade de slagits. På morgonen den 4 november, höll de stånd mot ryssarna som attackerade deras fabrik. I

¹⁰⁸ *Franc-Tireur*, 16 november.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ *Ibidem*.

denna blodiga strid förlorade de ungerska Billancourtarbetarna många revolutionära kämpar, några av de bästa. Ändå, samma dag som de lade ner vapnen, röstade de för fortsatt strejk. Bönderna gav dem proviant.¹¹¹ Men regeringen förbjöd varje form av livsmedelsdistribution som gjordes utanför deras egna led. Kádár mångdubblar löften och påtryckningar, låter skymta en möjlighet till uppgörelse: ett stort antal arbetare i Csepel, mer berörda än andra, skulle vilja slicka sina sår. Och det är Kádárs första seger, eller snarare delseger, men som han grundligt ska hävda. Arbetarledarna i Csepelrådet tänker att de ska kunna återuppta arbetet utan att avstå från arbetarnas krav: ”Vi tänker ha godheten att återuppta arbetet i Csepel-fabrikerna”, framgår av deras manifest från kvällen den 15 november, ”men bara på villkoret att förhandlingarna fortsätter med regeringen och arbetarna och att våra krav helt och hållet uppfylls. Vi fortsätter kampen för att tillfyllest förverkliga vår revolutions idéer, ty vi känner oss tillräckligt starka för att kunna verkställa testamentet från våra fallna hjältar i frihetskampen... Det finns ingen makt i världen som skulle kunna beröva oss detta osynliga vapen som strejken är, om förhandlingarna med regeringen strandade.”¹¹²

Csepelarnas tyngd bland proletariatet i Budapest, tyngden hos Centralrådets delegater verkar ha fått vägen att tippa över till ”medlarnas” fördel. Kádár utövade tryck på delegaterna genom den materiella situationen. Han återkom till att fullföljandet av strejken är ett ”nationellt självmord”. Han återkommer till att återupptagandet av arbetet, kallat ”återupprättande av ordningen” är det nödvändiga villkoret och inledningen till alla andra steg framåt. Utan tvivel tänker vissa medlare att de måste ”hjälpa” Kádár, som då han har fått slut på strejken har en bättre position, utifrån vilken han kan få ryssarna att gå med på eftergifter. Det är de som ändå har övertaget efter en natts diskussioner, med knapp majoritet.

Budapests Centrala råd lanserar på morgonen den 16 november en appell om att återgå till arbetet:

”Eftersom vi är medvetna om vårt ansvar gentemot vårt fädernesland och vårt folk som har lidit så mycket, måste vi säga att i nationalekonomins intresse och av humanitära och sociala orsaker, samt till följd av vissa omständigheter är det absolut nödvändigt att vi återupptar arbetet i produktionen omedelbart.

I denna tragiska situation, befaller ert sunda förnuft, ert samvete och ert hjärta er myndigt att återuppta arbetet, utan garanti för era rättigheter, lördagen den 17 november.

Vi proklamerar högtidligt att detta beslut inte alls betyder att vi övergett, om så bara med ett komma, målen och erövringarna för vårt nationella uppror.

Underhandlingarna fortsätter och vi är övertygade att, tack vare gemensamma ansträngningar, ska icke avgjorda frågor lösas.

Vi kräver ert förtroende och er enhälliga hjälp.”¹¹³

Klart är att denna position är långt ifrån accepterad av alla arbetare. Samma dag avsätts delegater av sina uppdragsgivare, som förebrår dem för att inte ha respekterat gårdagens beslut, som togs efter att arbetarna rådfrågats. Många råd protesterar och påminner om de orubbliga villkor som samma Centralråd satt för att återuppta arbetet: Imre Nagy åter till makten, ryssarnas evakuering från Budapest.¹¹⁴ Oppositionen visar sig offentligt: den 17:e sprids ett flygblad som avslöjar att Kádár har hotat att deportera Centralrådets medlemmar, ifall inte arbetet återupptas. Den 18:e kräver en arbetardelegation av Centralrådet att kalla in alla arbetarråd ute i landet till att utse ett

¹¹¹ *Daily Telegraph*.

¹¹² *Tribune de Genève*, 16 november.

¹¹³ *Ibidem*.

¹¹⁴ *New York Times*, Mac Cormac, 17 november.

Nationellt råd genom val, ett arbetarparlament som väljs av de ungerska arbetarna tillsammans och som skulle vara de enda som hade befogenhet att förhandla på uppdrag av alla.

De olika tendenserna i råden

Budapests Centralråd, översvämmad av en lavin av protester och som konstaterar att dess appell att återuppta arbetet inte följdes, accepterar förslaget och börjar förbereda det Nationella rådets sammankomst, för vilket man också söker officiellt tillstånd, men som avslås.¹¹⁵ I hela Budapest verkar situationen vara som den åskådliggörs med fabrikerna i Csepel där, den 19 november, 30 % av arbetarna är närvarande men ingen arbetar. En talesman deklarerar:

”Vi tänker att det är det enda förnuftiga vi kan göra för stunden. Vi kom till fabriken eftersom vi behövde lönen och för att vi är förenade här. Om vi fortsatte att stanna hemma, skulle fabriksportarna vara stängda och det skulle vara lättare för regeringen att ta var och en individuellt om vi var hemma hos oss, än att göra det på fabriken, där vi är i grupper.”¹¹⁶

Men ute i landet visar man sig vara mindre benägen till försoning än majoriteten – sant eller ej? – medlemmarna i Budapests centralråd. Inget ovanligt i denna situation. I Budapest föddes arbetarråden när upproret redan börjat. De första arbetarkämparna gick samman med avdelningar som organiserats av Studenternas revolutionära kommitté. Generalstrejken följde upproret som framkallats av AVHs provokationer mot manifestationerna den 23:e. Under upprorsperioden hade arbetarråden, fortfarande isolerade från varandra, inte haft möjligheten att centraliseras och att koordineras. Arbetarna som kämpade i dessa upprorsled placerades under olika maktorgan: Studentkommittén, Den Nationella revolutionära kommittén sporrad av Dudás, Armékommittén. Många arbetare blandades med andra Frihetskämpar som följde Maléter, ja till och med Nagy-regeringen. Det är inte förrän repressionen, samtidigt som den slår ned de organ som föddes under upproret och kommittéer som har sin grund lokalt, angriper embryon till den andra makten, som arbetarklassens organiserade styrka visar vad de går för, med sina råd valda på fabrikerna, sin ställning i fabrikerna, med andra ord, i sina industriella bastioner. Och det är för att de är medvetna om att endast klassorganiseringen, råden, kan ge arbetarklassen den historiska rollen att försvara oktobers landvinningar i hela folkets namn, som arbetarrådets ansvariga militanter har bildat Centralrådet, via Ujpestrådets appell. Man måste ytterligare understryka när det gäller ställningstagandet att, eftersom det vid detta tillfälle blev det mest representativa organet för arbetarnas organiserade motstånd, konfronteras det i Budapest med en enorm koncentration av ryska arméstyrkor och elementär, men ”rejäl” förvaltning, bestående av gamla AVO-medlemmar och byråkrater som hjälper fram regeringen Kádár. På landet, å andra sidan, kommer upproret direkt ur generalstrejken och arbetarråden och efter att ha lett strejken tar man makten direkt.

De har sopat bort den stalinistiska staten, de har kommenderat arméstyrkor och Nagy-regeringen har bara fått sin auktoritet med dem som mellanhand. De har verkligen utövat makt under tiden av ”oberoende”. Efter attacken den 4 november har de praktiskt taget förblivit den enda makten, då parti- och statsapparaten har gått upp i rök när den konfronterades med den ryska militärledningen. På vissa punkter har densamma varit tvungen att träffa uppgörelser med dem. Det är därför som radion i Miskolc fortsätter att sända fritt och den ryska militärledningen vägrar ingripa, för ett erkännande av Kádárs regering, så länge som man inte attackerar deras soldater.¹¹⁷ Arbetarråden på landet är bara lite mindre benägna till försoning än det Nationella rådet, under starkt tryck. De utövar makt och ska kräva det för alla råd.

Hos byråkraterna är chocken oundviklig. En talesman för de ungerska fackföreningarna, en av

¹¹⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶ *Franc-Tireur*, 20 november.

¹¹⁷ *Figaro*, 1:a december.

Kádárs partisaner deklarerar faktiskt den 19:e, enligt Stil:

”Det finns fortfarande kamrater i Ungern som inte tror att bildandet av arbetarråden var rättfärdig, ser bara faror med deras aktivitet... Tills nu har dessa arbetarråd genom att avlägsna sig från sin funktion som lokala ekonomiska organisationer, begränsat till ett företag, i stället låtsas spela rollen av politiska maktorgan eller ersätta fackföreningar, eller organisera sig som stadskommittéer, regionalt eller nationellt, bara lett till att skapa en ganska anarkistisk situation.”¹¹⁸

Situationen är alltså klar. Från byråkraternas sida är vissa absolut mot existensen av råd, andra är redo att tolerera dem med ”funktionen av en lokal ekonomisk organisation”. Budapestrådet har dukat under för byråkraternas tryck och en appell har gjorts av arbetarna i Nationalrådet om beslutet att återuppta arbetet.

Det Nationella arbetarrådet

Det Nationella arbetarrådets sammanträde, Arbetarparlamentet, skulle öppnas onsdagen den 21 november kl. 9 i Sportpalatset i Budapest. Men när delegaterna skulle inställa sig, fann de området runt salen blockerad av polisstyrkor och regeringsarmén stödd av ryskt pansar. Då bestämde de sig för att sitta i Centralrådets lokal, där Spårvägen hade sitt säte. Ingen journalist har kunnat närvara vid sammanträdet som varade i fem timmar i en byggnad omringad av en poliskedja, som tolererade den så länge som sammanträdet gör Budapestrådet ”vidsyntare”.

Det första beslutet som Nationalrådet tog blev att rapportera om ordern att återgå, som lanserats av Budapests centrala råd och som knappt hade följts av fler än en fjärdedel av arbetarna. Det Nationella rådet bestämmer att återuppta strejken i 48 timmar, för att markera en protest mot de åtgärder som vidtogs mot deras sammankomst och regeringens försök att hindra dem samma morgon. Strejkordern följs på alla industrier, utom i livsmedelsindustrierna. Det villkor som är knutet till utgången av de 48 timmarna, för att återuppta arbetet, är Kádárs erkännande av det demokratiskt valda Nationella arbetarrådet som den enda giltiga representationen för de ungerska arbetarna. Om detta villkor uppnås, återupptas arbetet den 24 november, samtidigt med förhandlingar mellan regeringen och representanter för det Nationella arbetarrådet. De inriktas på arbetarklassens krav, samma som hade presenterats av Budapestrådet den 15 november: Imre Nagy åter till makten, frisläppande av fångar, däribland Maléter, ryssarnas tillbakadragande och evakuering från landet, fria val för alla partier, press- och mötesfrihet, ungerskt oberoende. Diskussionerna mellan regeringen och Rådet ska publiceras ordagrant i tidningarna. Regeringen ska visa ”sitt ärliga uppsåt genom att genast befria civila och militära fångar, häktade och deporterade”,¹¹⁹ och ”hänvisa dessa personer som är oskyldiga till brott mot allmän lag, till att bli dömda offentligt av en ungersk domstol”.¹²⁰ Den ungerska arbetarklassens svar var tydligt. Innan man lämnade in vapnen utkrävdes seriösa garantier. Framför allt var kravet på att det Nationella rådet skulle erkännas som enda myndighet och enda giltiga representant för de ungerska arbetarna. Med Det Nationella arbetarrådet förverkligades den rörelse, ”unik och mäktig” som Miskolcrådet gjorde anspråk på den 28 oktober, sitt ”arbetarråds riksförsamling” som Nagy föresatte sig att förverkliga. Det var ett krav som stöddes av arbetarklassen för att kunna utöva sin makt med autonoma klassorganisationer som mellanhänder, såsom dess sovjeter, dess råd, lokala, regionala och sitt Nationella råd. Mellan arbetarklassen och byråkraternas fast beslutna att strypa eller uttömma rådets hela innehåll, var en kraftmätning oundviklig. Men, mellan en regering som visste vart den ledde arbetarna och omsorgsfullt förberedde sina attacker och en oerfaren arbetarledning, som saknade politiskt skolade revolutionära kadrer, mellan byråkratin med sina

¹¹⁸ *L'Humanité*, 21 november.

¹¹⁹ *Tribune de Genève*, 22 november.

¹²⁰ *Franc-Tireur*, 22 november.

politiker, skickliga på manövrar och arbetarråd som saknade stöd och organisation från ett revolutionärt parti likt Bolsjevikpartiet 1917. Det behövdes tid och det fanns betänkligheter hos den unga ledningen, vilket hindrade dem att komma till klarhet.

Kádárs regering manövrerar för att vinna tid

Det var för tidigt för byråkraterna att försöka sig på ett kraftprov. De revolutionära kommittéerna som bildats på alla nivåer i administrationen och statsorganen visade sig vara ett allvarligt hinder för byråkratins agerande. Från den 22:a, bestämde sig regeringen för att angripa departementens kommittéer, som inrättades under revolutionen i kontoren för desamma.

”Departementens revolutionära kommittéer vill ta beslut som överstiger deras kompetens och som vare sig gynnar återupptagandet av arbetet eller återupprättandet av ordningen”, deklarerar Budapestradion och tillägger: ”Regeringen har gett order till departementscheferna att begränsa kommittéernas aktivitet och att inte acceptera deras förslag även om de verkligen är konstruktiva.”¹²¹

Samma dag uttalade sig arbetarrådet I Csepel, troget linjen i resolutionen från den 16:e, mot 48-timmarsstrejken, som det Nationella rådet beslutat och det Centrala arbetarrådet i Budapest godkänt. Efter att ha protesterat mot regeringsbeslutet att förbjuda Nationalrådet och efter att ha krävt ”slut på våldshandlingar mot arbetare och deras representanter”, betraktade rådet det som ett ”allvarligt fel” att ha gett order om strejk, ty ”detta ger en ännu svårare ekonomisk situation”. Rådet krävde av Budapestrådet att ”erkänna att epoken av våldsam framfart och fritt lopp för passion är till ända” och att man måste använda sig av strejkvapnet ”förnuftigare”.¹²²

Csepelarbetarnas ställningstagande verkar ha blivit avgörande redan där. Morgonen den 23:e, utsänder Budapestradion att det under natten undertecknats ett avtal mellan Kádár och Det centrala arbetarrådet i Budapest, för återupptagandet av arbetet. Rådets makt erkänns i fabrikena, även beträffande valet av direktörer. Förhandlingarna ska återupptas mellan regeringen och råden, men Rådet reserverar sig rätten att på nytt ta sin tillflykt till strejken.¹²³ Utan tvivel kunde medlarna skryta om att erkännandet av deras råd var ett faktum, stödd av radions tillkännagivande att överenskommelsen slöts mellan rådet och Kádár. Ändå verkar det som om deklARATIONEN den 23 november visar en mer slutna position gentemot regeringen från författarförbundets sida, eftersom författarförbundet efter att ha godkänt Rådets handlande ”för att bevara de sociala erövringarna, förordar en strävan efter ett avtal för att återuppta arbetet, utan eftergifter när det gäller de väsentliga kraven”.¹²⁴ Mer än författarnas position, i vilken man kunde finna ett visst inflytande från Tibor Déry¹²⁵, är arbetarnas opposition tydlig. En journalist rapporterar efter att ha tillfrågat ledarna för Budapests Centrala råd den 23:e: ”Rådet bekänner att ordern med ett återupptagande (av arbetet) inte följts; och lägger till att det har mottagit hundratal telefonsamtal som kräver en fortsättning på strejken, mot avpolletteringen av Imre Nagy.”¹²⁶

Imre Nagy lyfts bort

Den 4 november hade faktiskt Imre Nagy sökt asyl på den jugoslaviska ambassaden i Budapest. Och med honom hans vänner, Géza Losonczy, Ferenc Donáth, János Szilagyi, gamla kommunister, Rajks änka, Gábor Tánczos, Petöficirkelns sekreterare, totalt ett trettiootal personer. Tillsammans med dem Lukács, filosofen; Zoltán Szántó, den gamle Parisambassadören och en

¹²¹ *Ibidem*, 23 november.

¹²² *Figaro*, 23 november.

¹²³ *Franc-Tireur*, 24 november.

¹²⁴ *Ibidem*.

¹²⁵ *L'Humanité*, 23 november.

¹²⁶ *New York Times*, 25 november.

gammal kommunist vid namn Zoltán Vas. De tre sista hade lämnat ambassaden och hade inte dykt upp igen. Men den 21 november undertecknades ett avtal mellan den jugoslaviska regeringen och regeringen Kádár, som garanterade Nagy och hans följeslagare möjligheten att fritt återkomma till sin bostad.

Vi hade redan sett den engelska kommunistiska tidningen tillkännage att Kádár hade samtal med Nagy. Redan den 14 november viftade Kádár bort förtalet mot ”förrädaren Nagy” genom att offentligt deklarerar: ”Jag tror inte att herr Nagy medvetet har hjälpt kontrarevolutionen. Varken regeringen, eller ryssarna önskar begränsa hans frihet.”¹²⁷ Inför arbetarråden har vi sett att Kádár hade talat om ”underhandlingar” med Nagy, från och med hans återvändo till ungersk mark. Avtalet som slöts mellan den jugoslaviska regeringen och Kádár, såsom det har avslöjats i den jugoslaviska notisen den 23 november ligger i linje med Kádárs övriga löften. Frisläppandet av Nagy kunde bara innebära ett återupptagande av förhandlingar med honom och en åtminstone partiell upprättelse, som beviljas arbetarna som kräver hans återkomst till makten. När Nagy går ut från den jugoslaviska ambassaden, har han verkligen förhandlat med Kádár om parlamentet? Undersökte de båda två, som Reuterkorrespondenten tror, möjligheten till att bilda en koalitionsregering mellan Nagy och Kádár? Kádárs roll och hans verkliga avsikter är vaga. Men egentligen, vad spelar det för roll. Om Kádár agerade medvetet eller inte, om han bedrog Nagy och jugoslaverna eller om han serverade ett lockbete för att locka ut Nagy ur sin tillflyktsort och låta ryssarna ta hand om honom, så är det ett faktum. Det är p.g.a. Kádárs löfte som Nagy träder fram, genom detta löfte som genast kränks blir han arresterad av ryssarna. Oavsett om Kádár varit förtrogen med operationen eller inte, har Kádár skyddat honom genom att låta tillkännage att Nagy frivilligt gett sig av till Rumänien. Ännu bättre, han förnekar gårdagens förslag och deklarerar: ”Denna man har blivit kontrarevolutionärernas och Horthyisternas sprattelgubbe.”¹²⁸

Budapestrådet och Nagys avlägsnande

Ryssarnas avlägsnande av Nagy och Kádárs tystande av honom var den svåraste domen ur medlarnas synvinkel. Som en talesman för rådet deklarerade efter Kádárs tal om Nagy, Kádár som för en vecka sen sagt till arbetarna: ”Återupprätta Nagy och jag ska gladeligen avstå platsen till honom”, rättade nu in sig i ledet i enlighet med den sovjetiska åsikten genom att påstå ”Nagy-affären är avslutad.” Han fastställde på så sätt oriktigheten i den spridda åsikten bland medlarna att man kunde fastslå en skillnad mellan Kádár och ryssarna och preciserade: ”Kádár står nu fast vid sin attityd och använder argument som stödjer sig på närvaron av 5 000 tanks.” Budapestrådet höll ändå fast vid sina krav på Nagys återtagande av makten och ryssarnas reträtt:

”Vi viker oss inte och regeringen vet det. Imre Nagys återkomst har varit och är fortfarande vårt primära krav. Vad som än händer, ska vi vinna till slut.”¹²⁹ Han avslutade sin appell med ett bevis på viljan till medling till varje pris genom att tillägga: ”I folkets intresse, begär vi åtminstone av råden att fortsätta arbeta och till och med intensifiera produktionen.”¹³⁰

Då man ett ögonblick hade kunnat anta att Kádárs förräderi när det gällde Nagy skulle stärka positionen för medlemmarna i Budapestrådet, eftersom de blivit förda bakom ljuset, får man istället under de följande dagarna bevittna ständiga tillbakagångar. Den 20 november antyder en talesman att arbetarna är redo att avstå från Nagys återkomst om ”han själv personligen försäkrar dem att han vägrar ta tåten i regeringen”.¹³¹ Enligt delegaterna som uppehöll sig hos Kádár,

¹²⁷ *L'Humanité*, 27 november.

¹²⁸ *L'Humanité*, 27 november.

¹²⁹ *Franc-Tireur*, 28 november.

¹³⁰ *Le Monde*, 29 november.

¹³¹ *France-Soir*, 1:a december.

verkade det bättre att för tillfället lämna frågan om Imre Nagys återkomst¹³²: de ska förvarna Kádár att ”spontana strejker skulle kunna bryta ut om sanningen inte yppas för de ungerska arbetarna om vad Imre Nagy blivit”.¹³³ Emellertid gör byråkraterna snart slut på deras illusioner: med en tillbakagång går de vidare med sitt övertag och försöker göra slut på råden. På så sätt försvinner medlarna: inför en frånvaro av möjlighet till medling...

Problemet med rådens existens

Sam Russel, som är korrespondent för *Daily Worker*, det engelska kommunistpartiets organ, beger sig för sin tidnings räkning till Csepel. Han förväntar sig naturligtvis att finna i sina underhandlingar med ledarna för arbetarrådet, bevis på att Csepelarbetarna började stödja Kádárregeringen. Men nu var det ändå mot hans vilja som han fick rapportera motsatsen. Arbetarledarna i Csepel hade visserligen varit mot strejken, men inte av solidaritet med Kádár. Och Russel beskriver ”förvirringen” som håller på att skapas och som förebådar en öppen strid mellan Kádár och råden:

”Jag har talat med sekreteraren för det provisoriska arbetarrådet, Béla Szenetzy, med vice ordförande Pál Kupa och en till medlem av rådet, Jozsef Dévényi. Genom mina samtal framträder det klart att det fortfarande råder förvirring när det gäller rådets roll, då det en gång blir permanent med den nya lagen som grund. Det finns fortfarande en uppfattning att de kunde kombinera arbetsgivarfunktion med fackföreningarnas och därigenom fylla en slags vag politisk funktion.”¹³⁴

Då ska vi hålla i minnet att råden, däribland Csepels, vill spela en politisk roll, vill vara arbetarnas maktorgan. Hör här samma kommunistiska journalist räkna upp orsaker framlagda av Budapestrådet för att rättfärdiga sin motvilja mot strejken:

”Att fullfölja strejken skulle kunna göra mer ont än gott för arbetarna. Det vore bättre att tjäna pengar för att kunna köpa mat, än att vara förtärd av hunger vid återgången till arbetet.”¹³⁵

De ledande i vissa råd särskilt Budapests Centralråd blev övertygade om att strejken skulle göra mer gott än ont. Men de hade ändå sina idéer när det gällde deras roll, arbetarrådets roll, arbetarkastens/klassens roll. När det gällde detta är ingen förlikning möjlig. Men det behövs tid för att ett politiskt organ som Centralrådet ska uppnå politisk homogenitet som motsvarar klassens, med total avsaknad av avantgarde som kan möjliggöra uppsamling av erfarenheter och ställningstaganden. Gatustridernas atmosfär, dessutom repression, vilka knappast är gynnsamt för det som leder till en politisk demokrati, klargörandets tillstånd. Redan den 14 november understod sig förste ordförande för det Centrala arbetarrådet, Arpád Balász, att avge en deklARATION via radion, i Centralrådets namn, för återgång till arbetet. Majoriteten av rådet lyfter bort honom från sina funktioner, då de tror att han, medvetet eller ej, spelar Kádárs spel och förbjuder medlemmarna varje deklARATION som inte hade föregåtts av ett beslut som röstats om. Rådets nye ordförande väljs bland delegaterna från Csepel: det handlar om József Dévényi. Några dagar senare, den 23:e, efter flera försök från hans sida att dra ut på tiden, ställs han anklagad inför Centralrådet och avgår. Hädanefter blir den unga låssmeden från Belojannis, Sándor Rácz, 23 år gammal, ordförande, tillsammans med sin kamrat från fabriken, Báli och med Karsai som vice ordförande. Dessa tre män kommer att vara talesmän för det Centrala arbetarrådet till slutet.

Det är på låssmeden-verktygsmakaren Sándor Báli, det kommer an, att den 25 november lägga fram, ansikte mot ansikte med regeringen och för att övertyga den om att förhandla, en förståelse

¹³² *New York Times*, 1:a december.

¹³³ *Combat*, 1:a december.

¹³⁴ *The Daily Worker*, 28 november.

¹³⁵ *Ibidem*, 27 november.

av arbetarrådens roll som bevisligen är resultatet av en tillfällig kompromiss:

”Det är den ungerska arbetarklassen, säger han, som har fått arbetarråden på fötter, vilka för ögonblicket är de ekonomiska och politiska organisationer som arbetarklassen står bakom (...) Vi vet så väl att arbetarråden inte kan vara politiska organisationer. Ni må förstå att vi är väl medvetna om nödvändigheten av att ha ett politiskt parti och en fackförening. Men då det för ögonblicket ser ut så att vi inte har möjlighet att i praktiken upprätta dessa organisationer, är vi tvingade att koncentrera våra styrkor på en sak, medan vi inväntar på händelseutvecklingen. Vi varken kan eller bör tala om fackföreningar innan de ungerska arbetarna har skapat sina fackföreningar utifrån medlemmarna i basen och man har återskapat åt dem deras strejkrätt.”¹³⁶

Faktum är att det Centrala arbetarrådet ändå är oundvikligt styrt av situationens sammanhang att spela en politisk roll. Som en av dess medlemmar, Ferenc Töke senare skulle skriva, blev Karsai förmådd ”att säga åt ledarna att vi hade ett ekonomisk uppdrag att fullfölja, att vi inte alls skulle hålla på med politisk aktivitet, men att deras falskhet tvingade oss”.¹³⁷

På så sätt lät rådet den 26 november Kádár få veta att förutom de gamla kraven, Nagy åter till makten, bort med ryssarna, slut med utvisningar, förklarade det för honom arbetarnas vilja att organisera en beväpnad arbetarmilis och att skapa egna tidningar.¹³⁸ Råden hade helt och hållet förstått att deras makt och auktoritet inget är, förrän man har en väpnad styrka till sitt förfogande: denna styrka kan bara vara ett beväpnat folk. De vill ha en organiserad arbetarmilis. De tillbaka-visar den etablerade pressens monopol till gagn för byråkratin, med endast partitidningar och de tillåtna fackföreningarnas tidningar. De vill ha *sina* tidningar för att försvara *sin* hållning, ge *sina* befallningar, redogöra, diskutera. De tillkännager tydligt på detta sätt att de ämnar att sätta sig emot ”Polis- och byråkratstaten” som Déry kungjort: de sätter sig upp mot honom, vill ha sin beväpnade styrka och tidningar. Kádár deklarerar i *Humanité* att det är ”kontrarevolutionära element, som har satt upp orimliga krav”.¹³⁹ Men Kádár har, efter att ha erkänt råden, slungat ut ordern om återupptagandet (av arbetet), låtit dessa veta att de var bemyndigade att diskutera ”problem med arbetet”...¹⁴⁰ Det Centrala arbetarrådet förbereder, under Sebestyens ledning, publiceringen av sin tidning, *Munkasujzag* (Arbetartidning): han grips på tryckeriet med redogörelsen från en diskussion där Kádár hade deklarerat: ”Föga bryr jag mig om ni skulle erkänna mig eller inte. 200 000 sovjetiska soldater står bakom mig. Det är jag som befäller i Ungern.”¹⁴¹ Rådet ger ut ett tryckt blad: de ryska myndigheterna sätter igång en undersökning av och griper tryckare.¹⁴² Centralrådet ger svar på tal med en bojkott på 24 timmar mot partitidningen *Népszabadszag*: arbetarna köper den och river sönder den på gatorna, utan att läsa den, och Ferenc Töke kan skriva: ”folket vadade till fotknölna i pappret”....¹⁴³

Rådet bestämmer sig för att distribuera flygblad, ibland handskrivna och handtryckta, som återger deras aktiviteter och anmodar alla råd att göra likadant.¹⁴⁴ Delegaterna från rådet återvänder för att träffa Kádár. ”Det skulle bli en avgörande afton”, förklarar en av dem för pressen. ”Om förhandlingarna strandar, finns det ingen som helst garanti för att vi kommer att kunna hindra arbetarna att sätta igång spontana strejker.”¹⁴⁵ De kommer att kräva förändring av lagen om råd och dess makt, inte bara i fabrikena, utan i alla statliga företag, såsom järnvägar, posten, etc. där

¹³⁶ Se *Pologne-Hongrie 1956, o.c.*, s. 286.

¹³⁷ *Ibidem*, s. 260.

¹³⁸ *Le Monde*, 28 november.

¹³⁹ *L'Humanité*, 28 november.

¹⁴⁰ *The Daily Worker*, 24 november.

¹⁴¹ Se *Polen-Ungern 1956*, s 261-262.

¹⁴² *Ibidem*, s. 262.

¹⁴³ *Ibidem*, s. 262.

¹⁴⁴ *Figaro*, 1:a december.

¹⁴⁵ *Combat*, 1:a december.

de inte har makten.

Népkarat, fackföreningsorganet, går till storms mot svaret på tre av rådens fundamentala krav: störst inflytande för arbetarråden, skapande av regionala råd i varje provins och publicering av en central tidning. Dessa är, enligt denna, ”destruktiva” krav: råden ”borde inte ha någon politisk roll alls, utan endast en ekonomisk”; rådets centrala tidning är absolut inte ”nödvändig” och skapandet av regionala arbetarråd ”ska inte höra till arbetarrådets uppgifter”. Dess uppgifter sammanfattar *Népkarat*: att göra det som behövs på det ekonomiska planet, genom att reorganisera fabrikerna.¹⁴⁶ Byråkratin är redo att acceptera råden, på villkor att de serverar den med lydiga hantlangare i administrationen på fabrikerna. Den har för avsikt att själv ha monopol på statens ledning, det politiska livet och pressen. Antingen finner sig råden i det, eller så förgörs de. Det finns ingen medelväg som tillåter en förlikning. Det är nödvändigt för Kádár och de ryska byråkraterna, att arbetarklassen och råden avstår från makten.

Byråkraternas offensiv

Den 4 november sjösätter regeringen sin offensiv. Den förs mot de revolutionära kommittéerna, av vilka armékommittén endast hade upplösts tills nu. Enligt en regeringskommuniké kunde kommittéerna ”inte hålla ordning på regeringsbestämmelser som hade reglerat deras aktivitet, avgränsat deras handlingsutrymme, fastställt deras befogenheter”.¹⁴⁷ ”Erfarenheten visar att kommittéerna inte utvecklar någon aktivitet i allmänhetens intresse, utan tvärtom, när den finns, består deras agerande i att hindra statsmaktens arbete och dess utförande av uppgifter i allmänhetens intresse.”¹⁴⁸ De revolutionära kommittéerna är ändå upplösta av ett dekret undertecknat av Ferenc Münnich, som på samma gång signalerar existerandet och upplösandet av en ”Central exekutivkommitté för de revolutionära kommittéerna”.¹⁴⁹ Miklós Gimes som vägrade emigrera arresterades den 5 december.

Därefter skickar regeringen ut polisen mot ledarna för arbetarråden, eftersom de inte tror att de kommer att ge vika för hotet och munkavlen. Mer än ett hundratal av dem blir arresterade under natten den 6 december. Centralrådet ”dränks bokstavligen av protester mot arresteringen av arbetarrådets medlemmar”.¹⁵⁰ Det skickar ut en proklamation den 7:e: för arbetarna kungörs ”en organiserad front mot arbetarråden i hela landet”, och deklarerar: ”Om detta fortsätter kommer vi att förlora ett unikt tillfälle att bygga upp ett normalt liv och återskapa ordning.”¹⁵¹

Man går regeringen till mötes: ”Om detta fortsätter, tappar man förtroendet för arbetare och de som provocerar oss kommer definitivt att få arbetarklassen att sätta sig upp mot regeringen.”¹⁵² Redan bryter spontana strejker ut. Majoriteten av Csepel-arbetarna är ute i strejk. De som trots på försoning deklarerar nu rätt och slätt: ”Våra förhandlingar med regeringen har inte lett till önskat resultat. Det verkar som om János Kádár inte har makten att göra sig av med vissa personer runt omkring honom.”¹⁵³ Efter en sista åtgärd förgäves från Kádár påbjuder rådet generalstrejk p.g.a. rapporten från delegationen, som leddes av Sándor Rácz. Den ska tillkännage ”kampanjen som förs mot folket och mot arbetarna av regeringen Kádár, stödd av Sovjetunionen” och som ”önskar strunta i den ungerska befolkningen och dess representanter”.¹⁵⁴ Budapestrådet, som utökats p.g.a. omständigheterna kring landsbygdens rådsrepresentanter, vänder sig till hela Ungern. Till

¹⁴⁶ *Figaro* 1:a december.

¹⁴⁷ *A.F.P.*, 4 december.

¹⁴⁸ *New York Times*, 5 december.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ *Tribune de Genève*, 8 december.

¹⁵¹ *Daily Telegraph*, 8 december.

¹⁵² *Figaro*, 8 december.

¹⁵³ *Le Monde*, 8 december.

¹⁵⁴ *Daily Telegraph*, 10 december.

arbetare i resten av världen kräver man ”solidaritetsstrejker för sin kamp för ett liv utan rädsla och för en individuell frihet”.¹⁵⁵

Regeringen Kádár svarar med krigslagar och sätter arbetarråden utom lagen. Med Budapestrådet i fronten. Dess brott: har velat ”göra av Det centrala arbetarrådet ett organ med central verkställande makt”¹⁵⁶, ”skapa en ny makt som står i motsättning till statens verkställande organ”¹⁵⁷. Byråkratin deklarerar öppet krig mot rådets makt och mot arbetarnas. En ny uppgörelse inleds, med all tydlighet denna gång.

Nederlag och seger

Generalstrejken 11:e och 12:e December, som följde Centralrådets upprop, bekräftade på ett uppseendeväckande sätt den orubbliga revolutionära viljan hos de ungerska arbetarna. Enhälligt uttrycker man på ett spektakulärt sätt brottet med de sista banden till Kádárs skickligt spunna ränker mellan byråkratin och de försonliga arbetarelementen, trots polisterrorn. Den lyckas inte, emellertid, hejda den kontrarevolutionära terrorn. Med den sluter sig den första fasen i den ungerska revolutionen: en efter en försvinner, under trycket av repressionen också arbetarråden som fötts ur oktoberrevolutionen. Den ungerska revolutionen slås tillbaka.

Centralrådet och generalstrejken.

Kádár-regeringen hade anklagat Centralrådet för att vilja ”göra det Centrala arbetarrådet till ett organ för den verkställande centralmakten”.¹⁵⁸ Om detta verkligen var de ungerska arbetarnas vilja som ibland uttrycktes av deras Centralråd, hade den offentliga ståndpunkten nästan aldrig gått längre än att bestyrka att det var den enda betydande representanten för arbetarna som kunde förhandla med regeringen, inte omstörta den och ta dess plats. Ändå hade sovjeterna under en tid i Ryssland inte krävt makten, när bolsjevikerna var de enda som, med Lenin, återupptog parollen: ”All makt åt sovjeterna”. Centralrådet krävde inte ”All makt åt råden”.

Naturligtvis måste man förstå att majoriteten av arbetarna länge måste ha bevarat sina illusioner, hoppats på en förändring av den ryska politiken, räknat med stödet från Kádárs gamla ”nagyism” för att genom manövrer vinna en delseger och att deras enhällighet gjorde att det verkade sannolikt. Andra å sin sida önskade utan tvivel att undvika nya mördande strider, önskade en respit, utan att förstå att Kádár, den ryska byråkratins instrument, bara skulle utnyttja respiten för att kunna slå ner arbetarna. Det är ur dessa illusioner och de lidanden som man utstått, som tanken på ”medlare” närts. Massornas långa stampandet på samma ställe mynnade ut i en strejk som enligt deras ledares uppfattning var, mindre en ny offensiv än en desperat defensiv, en demonstration av deras vilja, men ändå först och främst, accepterade de sitt nederlag, om regeringen vägrar ge vika. Under dessa omständigheter är det omedelbara nederlaget oundvikligt: regeringen Kádár kan inte ge vika, utan bara slå ännu hårdare. Och det har den gjort.

Centralrådet blev, utan tvivel, inte enhälligt om tillfället för strejkparollen. Fyra medlemmar skulle, enligt Budapestradion anförtro Kádár sin övertygelse om att strejken inte ”var korrekt”.¹⁵⁹ En spontan hållning? Man kan tvivla på det. Tre dagar efter beslutet... Balász, redan avpolleterad från ordförandeskapet den 14 november, borde avgått under den utökade återföreningen med delegater från landsbygden.¹⁶⁰ Men om Balász fått avgå, vilket inte bevisats, kan detta inte

¹⁵⁵ *Daily Mail*, 10 december.

¹⁵⁶ *L'Humanité*, 10 december.

¹⁵⁷ *Le Monde*, 11 december.

¹⁵⁸ *L'Humanité*, 10 december.

¹⁵⁹ *Tribune de Genève*, 12 december.

¹⁶⁰ *The Daily Worker*, 12 december.

betyda samling hos Kádár, om varken pressen eller radion publicerade någon deklaration från denna ledare. Tvärtom talar järnvägsarbetaren Endre Mester om Centralrådets ”kontrarevolutionärer”¹⁶¹, tre dagar efter att han själv hade förklarats vara den som inspirerade dem.¹⁶² En suspekt deklaration, om det i den bara finns: dessa sena ”bekännelser” och denna plötsliga ”omvändelse”. Det kan inte förklaras annat än genom ett polisingripande som är kapabelt att få fram bekännelser och omvändelser.

Centralrådet gör dessa förberedelser för att hålla stånd mot repressionen: en hemlig radioutsändning som talar i dess namn, en av dess medlemmar, István Török skickas utomlands med dokument till Anna Kethly. Den 8:e hade Sándor Rácz gett en intervju för en italiensk korrespondent, som bara skulle publiceras om han blev arresterad:

”Jag har ett rent samvete, förklarar han, för jag har varit den olyckliga tolken för arbetarnas vilja och för de som slagits för ett fritt ungerskt ideal, oberoende och neutralt och för en socialistisk stat...Allt detta har förvägrats oss. Regeringen vet att den inte har landet med sig och eftersom man räknar med att den enda organiserade kraften som idag verkligen har genomfört revolutionen är arbetarklassen, vill den rasera arbetarnas front.

Jag kan ändå bestyrka: man kommer aldrig lyckas knäcka ungrarnas vilja, vilka är redo att trotsa döden.”¹⁶³

Appellen som lanserades via den hemliga radiosändaren genomsyras ännu mer av denna pessimistiska syn angående de omedelbara striderna:

”Regeringen har bevisat att den inte går med på att ge oss uppmärksamhet och att den aldrig kommer att ge vårt arbete någon uppmärksamhet. Arbetare och bönder ska stå enade. Det andra lägret önskar öppen kamp. Trots vår svaga position ska vi fortsätta kampen...Vi, arbetare, är inga kontrarevolutionärer. Vi har kämpat för att uppnå friheten. Vi har skapat legala arbetarråd, ålagda att förhandla med centralregeringen. Men vi har betraktats som laglösa. Var och en bör veta på vems sida rätten är och kommer att förstå hur vi har svikits.”¹⁶⁴

Generalstrejken

Ordern från Centralrådet var att sätta igång strejken från och med den 11 december kl.00.00. Under dagen den 10:e hölls samlingar i alla fabriker i Budapest och på landsbygden: En gång till diskuterar arbetarna demokratiskt den aktion som de ska leda.¹⁶⁵ Regeringen mångfaldigar arresteringarna, razzior, visiteringarna. Från kl. 18 den 10:e, till och med innan generalstrejken inleds, påbjuder den krigslagar.

Likväl är strejken allmän i hela landet den 11:e och 12:e. Budapestradion utropar att Csepelrådet har uttalat sig mot strejken, men strejken är allmän inom industrin, som kommunisten Sam Russel intygar.¹⁶⁶ *Humanité* citerar rikligen ordföranden i Mavags arbetarråd, som är fiendlig gentemot strejken, men Mavagarbetarna är, de också, i strejk...¹⁶⁷ I början av eftermiddagen arresterades Sándor Rácz, ordförande i Centralrådet och hans kamrat Sándor Báli, han också medlem i rådet och arbetare i eltillbehörsfabriken Belojannis. Kádárs polisprefekt säger: ”Dessa två personer har spelat en framträdande roll i förvandlingen av Budapests centralråd till ett instrument för kontrarevolutionen...De har lett en illegal organisation, lanserat provokativa strejker: genom hot har de försökt tysta hederliga arbetare och tekniker. Nyligen har de

¹⁶¹ *Ibidem*.

¹⁶² *L'Humanité*, 10 december.

¹⁶³ *Il Giorno*, 14 december.

¹⁶⁴ *Tribune de Genève*, 13 december.

¹⁶⁵ *New York Times*, 11 december.

¹⁶⁶ *The Daily Worker*, 12 december.

¹⁶⁷ *Ibidem*.

organiserat en illegal nationell konferens med deltagande av kontrarevolutionära element och som inte har någon förbindelse med arbetarråden. Vid detta tillfälle lanserade de en appell som syftar till att störta regeringen och i samma avsikt påbjöd de en provokativ generalstrejk i 48 timmar...” Samma kommuniké anklagar Rácz och Báli för att ha ”haft en nära relation med Radio Free Europe och med korrespondenter från västpappen”.¹⁶⁸ Samma dag upplöses De intellektuellas revolutionära kommitté. Polisen håller förhör i sina lokaler inför lyckta dörrar.¹⁶⁹ Dessa polisiära åtgärder påverkar ändå inte arbetarna och strejken kommer att vara total under de två dagar som föregivits. Även den 13:e och 14:e ska den fortsätta, och det i Belojannis och Csepel märk väl, som en protest mot arresteringarna av Rácz och Báli.¹⁷⁰

Arbetarklassen gör fortfarande motstånd

Det är svårt att beskriva situationen i de ungerska fabrikerna med precision, dagen efter repressionens ursinniga angrepp på dem som höll igång arbetarråden. De flesta fabriker stoppades eller gick långsammare. Regeringen Kádár klagar på att det fattas kol. Under den första halvan av december ledde han en hetskampanj för att återuppta arbetet i gruvorna, genom att sin vana trogen växla mellan hot och löften. Den 16:e svarade de ungerska arbetarna och rådets underjordiska radio sände ut deras svar. De ungerska arbetarna vägrade förhandla med János Kádár. De accepterade att förhandla med hans eventuella efterträdare, om den ryska polisen och armén helt och hållet drog sig tillbaka från gruvregionerna, och om alla ungrare som arresterats efter den 4 november släpptes fria... De krävde dessutom allmän lönehöjning och förbud mot tvångsarbete. Inte utan humor förutsåg de att om rysk polis och trupper kommer att lämna landet, skulle de återuppta arbetet för att säkra en produktion på 25 % av normal produktion. Om de politiska fångarna släpptes skulle den gå upp till 33 %. Hur som helst skulle de inte återuppta arbetet till 100 % förrän man fått alla sina krav uppfyllda. Deras appell avslutades med att de bekräftade sin orubbliga revolutionära vilja: ”Om regeringen inte accepterar dessa villkor, kommer inte något arbete att utföras i gruvorna, även om vi gruvarbetare, måste gå ut och tigga och flytta från vårt fädernesland”.¹⁷¹

Den 10 januari sker manifestationerna i Csepel, under vilka en metallarbetare slås ner av Kádárs polis, upplösning av Csepelrådet och Belojannisrådet, appellen i *Népszabadsag*, Kádárs tidning för kampen ”mot fientliga element som förklarar sig till marxister och slungar ut paroller om demokratisering och avstalinisering”.¹⁷²

Kádárregeringen mångfaldigar eftergifterna till välmående storbönder: det är fortfarande den lille lantbrukaren István Dobi som leder den ungerska republikens ”presidium”. Kádár förhandlar med Béla Kovács, István Bibó och Zoltán Tildy från småbrukarnas parti och med Ferenc Erdei, från nationalbönderna. Nästa dag ska fler eftergifter komma vars väg redan är förberedd: eftergifter till prokaptalister, till den internationella borgarklassen i utbyte mot ”lån”. Men inga eftergifter åt den ungerska arbetarklassen, så länge som de organiserar sig i sina råd: mellan ”sovjeterna” och byråkratin är motsättningen omöjlig att reparera.

Den revolutionära ledningen

I kampen som pågår förbereds villkoren för morgondagens seger. De ungerska arbetarna kastade sig in i revolutionen utan revolutionär ledning. KPs kader och intellektuella som hade satt igång de första manifestationerna ville reformera partiet, göra förändringar i ledningen. Det bevisades

¹⁶⁸ *Tribune de Genève*, 13 december.

¹⁶⁹ *France-Soir*, 15 december.

¹⁷⁰ *Daily Telegraph*, 14 december.

¹⁷¹ *The Times*, 17 december.

¹⁷² *Le Monde*, 10 januari 1957.

att Nagys närvaro i ledningen för regeringen ingenting förändrade så länge som polis- och byråkratstaten kvarstod, som den gjort under de första dagarna av revolutionen. Gerös list vändes mot honom och hans beskyddare, eftersom arbetarna spontant börjat bygga sin stat på arbetarråd. Under några dagar var deras styrkor oemotståndliga: det var, som den polska kommunisten Bielicki sa, att ersätta kaos med en ”revolutionär ordning”. Men det var inte nog. Viljan att skapa en rådsregering fanns uttryckt lite varstans, i Miskolc liksom i Győr och Sopron, i Borsodrådets inrättning liksom i Transdanubien-kommittén torde omedelbart kunna förvandlas till ett Nationellt arbetarråd genom ett arbetarparlaments författning.

För detta skulle det ha behövts en revolutionär ledning, förberedd med perspektiv på rättvisa, som hade analyserat motståndarens makt och syftet med att nå arbetarmakten och som hade varit förmögen att driva på alla råd och kommittéer med hänseende på organiseringen av arbetarmakten i nationell skala. Naturligtvis är det groteskt, som man kan fastslå och vi tycker vi har visat detta, att låtsas att Nagy och hans vänner orienterade sig mot socialdemokratien och restaurationismen. Det är otvivelaktigt så att de orubbligt anslöt sig till revolutionen och att de, utan tvekan bröt med byråkratin och dess apparat. Men det skulle vara helt felaktigt att tro att de spelade en ledande roll: förbisprungna av händelserna, flera dagar efter massorna – under ett revolutionsförlopp där timmar är som dagar och dagar som år – har de varit i dess släptåg, dragit på tyngden av gångna tider och som fått dem att tänka och agera som apparatmänniskor.

Det är typiskt att det nya kommunistpartiet som de velat grunda inte samlat avantgardet för oktobers revolutionskämpar. Såna som Miklós Gimes, Fekete Sander och andra oppositionella kommunister som tänker sig att byggas upp underjordiskt, lyckas som ”Ungerska Socialistiska förbundet” publicera nio nummer av det underjordiska *23 oktober*, innan de slås ner av repressionen. Där lyckades byråkratin så till ännu snabbare, den kunde använda sin organisation, sin teknik, för att både överraska och desorientera arbetarmassorna på samma gång, utan sin ledning. Arbetarna i Dunapentele vädjade till de ryska arbetarna att förbrödras, i Miskolc ropade man på de tjeckiska och rumänska arbetarna att de också skulle slåss för dem. Men Imre Nagy, revolutionsregeringens huvudman, ropade på hjälp från FN Och slutligen den yttersta manövern från byråkratin, dess sista kort, Kádár ”den oppositionelle” kunde provisoriskt vinna ett parti som varken stridsvagn eller kanon hade bärgat hem. Här hade inte någon revolutionär ledning kunnat skydda de ungerska arbetarna från denna list. De var de starkaste och de blev slagna ordentligt. Det hade hänt ändå.

En inkonsekvent ”opposition”

Ett av skälen till detta nederlag är att söka bland de oppositionella karaktärerna i det ungerska partiet. Som vi har sett var Imre Nagy sammanbunden med den kommunistiska rörelsen i ”höger-vidna” tendensens tradition förkroppsligad under 1930 av Nicolas Bucharin. En ungersk kamrat skriver apropå detta:

”De bucharinska traditionerna organiseras runt tre principer:

- NEP: bevarandet av småföretagarna under en tillräckligt lång övergångsperiod på väg mot socialismen;
- folklig demokrati: övergångsperiod när man behåller de politiska formerna från den borgerliga demokratin (parlamentarism, flerpartisystem);
- folkfront: på det inrikes- och utrikespolitiska planet, allianser med småborgerliga lager och deras politiska representanter.”

Han lägger tillika till begränsningen för den ”bucharinska” nagyist-flygeln var att ”inte ha den trotskistiska erfarenheten av kritik av stalinismen lika mycket som av det byråkratiska systemet”:

”Enligt denna var stalinismen en vänstersektarism, dvs. en förtrupp som går för fort i en riktning som i övrigt är nödvändig, men som överger de nödvändiga övergångsformerna. Denna visade sig dock oförmögen att kritisera stalinismen när systemet resulterade i degenererad socialism och dess ställningstagande inte var ’mer socialistisk’, utan endast ’mer måttlig’.”

Imre Nagy hade säkert enorma förtjänster under novembers konfrontationsögonblick, att inte längre följa uppskovets väg, kompromisser med den stalinistiska byråkratin, anpassningar till det som varit deras till nu: hålla sina bödlar och domare stången. Han valde sin klassarena, de ungerska arbetarnas, som fallit framför stridsvagnar och AVH, återställd enligt KGBs vilja och herrarna i Kreml. Men det är inte desto mindre sant att han tills nu avstått från varje initiativ som skulle lett till att de oppositionella kommunisterna organiserat sig oberoende av apparaten, med andra ord att bryta totalt med den kontrarevolutionära byråkratin. De modiga militanter som, från 1955, som Miklós Gimes, den gamla journalisten på *Szabad Nép*, eller den unga historieskrivare som mitt under partiets sammanträde krävde uteslutning av Rákosi, öppnade en väg som inte ledde vidare. De mest medvetna i den kommunistiska oppositionen – och Miklós Gimes var obestridligt en av dem – hade påbörjat en analys av det sovjetiska samhället – ibland stödde han sig på läsningen av något exemplar av *Den förrådade revolutionen* på franska, medförd av honom från Paris –, hade avslöjat det byråkratiska skiktets tillvaro, och i huvudet brutit med partiets ”legalitet” och funderat på att bygga upp en underjordisk organisation mot apparaten. Men de höll inte fast vid detta, överväldigade först och främst av uppgiftens omfattning, sedan av den hallucinatoriska revolutionära utvecklingen. Några månader senare krossades det sista motståndet. Liknande slutsatser kom från en annan oppositionell kommunist, troligtvis Sandet Fekete, under pseudonymen ”Hungaricus”, i en broschyr som kom ut i väst.

1956 återupptog ändå miljoner kroppsarbetare och intellektuella i Ungern genom sina råds och kommittéers resolutioner, nästan ord för ord, paragraf för paragraf, programmet som tjugo år tidigare skisserats i *Den förrådade revolutionen* – och preciserats i *Övergångsprogrammet* – om ”politisk revolution” på dagordningen i Sovjetunionen och sedan i länderna underordnade sovjetbyråkratin. Det som saknades i detta ungerska program var, de mest avancerade som skulle gå i spetsen, nödvändigheten av att bygga ett revolutionärt parti, sektioner av Fjärde Internationalen. Ansvar åligger inte principiellt den ungerska revolutionära kommunistiska oppositionen, utan de män som vid denna epok fanns i täten av Fjärde Internationalen, Michel Pablo och Ernest Mandel, som försökte försvara och återupprätta perspektivet av en ”tillrättavisning av apparaten” och en förvandling av de stalinistiska partierna...och firade den ”politiska revolutionen” ledd av Gomulka!

En konsekvent kontrarevolutionär apparat

Byråkratin misstog sig inte. Fastän den hade skrikit på alla tak att den blev tvungen att ingripa för att krossa attacken från ”horthyismens kontrarevolution”, fastän den kungjort högt och tydligt att männen från ”borgerliga partier” varit avlönade, enligt den, under Imre Nagys vingar. Fastän den knappt hängt någon horthyist och ingen av ledarna från de gamla partierna, som stödde Imre Nagys regering. Dess revansch var att fängsla lika många kommunister som Horthy. Och framför allt dödade byråkratin mest kommunister, inte bara under upphetsning, till följd av repressionen och återerövringen av städer, utan senare kallt beräknande och i hemlighet: den hängde till och med självaste Imre Nagy, Pál Maléter, Miklós Gimes, József Szilágyi, och Sándor Rácz, Báli, Karsai andra av Centralrådets ledare dömdes till tunga straff, ansvariga intellektuella som György Markos, som Gabor Tanczos, Petöficirkelns sekreterare, János Varga, från studenternas revolutionära kommitté, militanter från Ungkommunisterna som Bálint Papp, försvarare av Dunapentele, och László Bede från Debreczen.... Tusentals militanter, kämpar för den politiska revolutionen 1956, dömdes till fängelse i årtal, förlorade sina jobb, fick plikta som övervakad

bråkmakare, isolerad från sina kamrater, avskild från den unga generationen. Genom att slå till mot dessa män, försöka frånta det kollektiva minnet från de ungerska arbetarna ända fram till minnet av revolutionen 1956, visade byråkratin öppet sin karaktär och sitt kontrarevolutionära medvetande, att de är en kast som är okuvligt fientlig mot arbetarklassen.

Framtiden

Ur detta nederlag gror emellertid nya skott till förestående segrar. Ledningen för de ungerska arbetarna som saknades för att samordna deras aktion och göra den oemotståndlig, för att omintetgöra den kontrarevolutionära Kremlbyråkratins steg frambesvärjs idag i arbetarnas motstånd, i fabriker såsom i koncentrationslägren och i fängelserna, som i frihetsrörelsen (maquis). Den kommer att bli stark utifrån dessa avgörande månader av kamp. Den ryska revolutionens seger 1917 kom ur nederlaget 1905 och Lenins uppbyggande av bolsjevikpartiet. Det är deras segerrika Oktoberrevolution som förbereder socialistiska förkämpar i flera generationer, som idag i Ungern som i Polen, i Prag som i Moskva.

Kronologi

- 17 mars* De första debatterna i Petöficirkeln i Budapest.
- 19 juni* Julia Rajk i Petöficirkeln.
- 27-30 juni* Debatt i Petöficirkeln om pressfrihet. Yttrande av Tibor Déry. Tibor Déry utesluts ur partiet.
- 28-29 juni* I Polen: strejk och manifestation i Poznan.
- 18 juli* Rákosi begär avsked och ersätts av Gerö.
- Augusti* Incidenter i Csepelfabrikerna.
- 14 oktober* Imre Nagy återintegreras i partiet.
- 16 oktober* Gomulka bjuds in till centralkommittén i Warszawa.
- 19-21 oktober* VIII CK-plenum för PZPR i Warszawa. En sovjetisk delegation ledd av Chrusjtjov. Stormöte på Tekniska Universitetet. Gemensam rysk-polsk kommuniké: den ryske fältmarskalken Rokossovskij lämnar den polska politbyrån. Gomulka blir förste sekreterare.
- 20 oktober* Studenterna i Szeged återuppbygger MEFESZ, en oberoende ungdomsorganisation, upplöst 1950.
- 22 oktober* Petöficirkelns resolution. Möten i universitetet. Tekniska universitetets studenter beslutar sig för en solidaritetsmanifestation för Polen och skickar ut delegationer till fabriker.
- 23 oktober* 10 000 demonstranter på Budapests gator. Gevärseld framför radiobyggnaden. Upproret börjar.
- 24 oktober* Radion sänder ut att Nagy blir regeringschef. De ryska trupperna intervenerar. Strider på gatorna i Budapest, början till upproret på landsbygden.
- 25 oktober* Gevärseld vid Parlamentstorget. Allmänt uppror. Gerö ersätts av Kádár som generalsekreterare i partiet.
- 26 oktober* Maléters enhet, som kontrollerar Kiliankasernen, byter till upprorsmakarnas sida. Överallt tar revolutionära kommittéer makten på landsbygden.
- 27-28 oktober* Nagys andra regering formeras, vilken inleder förhandlingar med upprorsmakarna. Officiellt tillkännagivande av en snar reträtt för de sovjetiska trupperna. Imre Nagy dementerar att han utropat krigslagar och vädjat till ryssarna den 24 oktober.
- 29-30 oktober* Rensning av fackföreningarna. Ett nytt fackförbund formeras.
- 31 oktober* Tillströmning av sovjetiska trupper. Information om en blixtnöje av Suslov och Mikojan. Imre Nagy protesterar hos ambassadör Andropov och proklamerar Ungerns neutralitet. Nagy, Kádár och Lukács bildar ett nytt parti, Ungerns socialistiska arbetarparti.
- 1 november* Arbetarrådet i Borsod-Miskolc utropar bildandet av ett Nationellt arbetarråd.
- 2 november* Den tredje Nagyregeringen bildas med alla arbetar- och bondepartier, utom de gamla rakosisterna. De väpnade styrkornas revolutionära kommitté förklarar

att de är redo att kämpa mot varje utländsk intervention och varje reaktionärt försök. Pál Maléter skickas för att förhandla med ryssarna och blir arresterad av dem.

- 3 november* Kremles trupper attackerar Budapest i gryningen. Nagy lanserar en appell till världen. Kádár, försvunnen sedan några dagar, tillkännager att han har ställt sig i spetsen för en ”arbetar- och bonderegering” som vädjat till ryssarna. Nagy söker sin tillflykt på den jugoslaviska ambassaden.
- 4-12 november* Strider i hela landet.
- 12 november* Újpests revolutionära kommitté kallar till bildandet av ett Centralt arbetarråd i Budapest.
- 14 november* Slut på striderna. Generalstrejken fullföljs. Storbudapests Centrala arbetarråd skapas under arbetaren Árpád Balász ordförandeskap.
- 15 november* Centralrådet avsätter sin ordförande Balász, ansedd som alltför försonlig gentemot Kádár. Han ersätts av Dévényi från Csepel.
- 16 november* Centralrådet beslutar om ett återupptagande av arbetet.
- 19 november* Centralrådet sammankallar till ett Nationellt arbetarråd den 21:a.
- 21 november* Den sovjetiska armén förhindrar Det Nationella rådets möte. Centralrådet beslutar om en proteststrejk i 48 timmar.
- 23 november* Nagy förs bort av den sovjetiska polisen. Det Centrala arbetarrådet avsätter sin ordförande Dévényi, också ansedd för försonlig, och nominerar i hans ställe den 23-åriga arbetaren Sándor Rác.
- 30 november* Kádár förkastar rådets krav.
- 5 december* Kvinnodemonstrationer som organiseras av Centralrådet.
- 6 december* Början på massarresteringar av medlemmar i arbetarråden.
- 9 december* Centralrådet beslutar om en generalstrejk på 48 timmar mot repressionen. Regeringen beslutar att upplösa Centralrådet.
- 10-11 december* Generalstrejk i Ungern.
- 11 december* Arrestering av Sándor Rác och Sándor Báli, som hade gjort invändningar mot en inkallelse av Kádár. De intellektuellas revolutionära kommitté upplöses.
- 13 december* Proteststrejker i Belojannis och Csepel.
- 17 december* De första dödsdomarna i Budapest.